

**OVERZICHT WETENSCHAPPELIJKE CORRESPONDENTIE [1742-1783]
VAN DIRK KLINKENBERG (1709 - 1799).**

opgesteld ca. 1995 door Huib J. Zuidervaart, Middelburg

Bronnen:

AN	=	Correspondentie J.N. De L'Isle, Archives Nationaux, Paris
HMW	=	Archief Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, Haarlem
K	=	Correspondentie Dirk Klinkenberg, RA Noord Holland
Obs	=	Correspondentie J.N. De L'Isle, Observatoire de Paris
RS L&P	=	Royal Society London, Letters & Papers
UBL	=	Universiteitsbibliotheek Leiden
mss Ackermans	=	<i>Aanteekeningen wegens Jan de Munck</i> . Overzicht van de astronomische correspondentie van Jan de Munck (1687-1768) te Middelburg, vervaardigd in 1852 door diens achterkleinzoon generaal-majoor buiten-dienst P.J. Ackermans (1782-1853) uit de toen nog voorhanden zijnde familiepapieren.

-
1.   -- 1742 :   Struyck / Klinkenberg [?]

                  Notities over komeet in doss. Klinkenberg. Observaties van Spinder ?
                  (K. 1).
  2.   -- 1742 :   Struyck / Klinkenberg [?]

                  Brief over komeet in doss. Klinkenberg.
                  Vergelijking observaties te **Pekin, Parijs en Petersburg**.
                  S. heeft ook observaties gekregen uit Italië van **Eustachio Zanotti & Petronio Matericci**.
                  (K. 2 & K. 3).
  3.   -10-1743 :   De Munck / Klinkenberg

                  [ontbreekt] Over K's verhandeling over de parallaxis der zon. Over **A. Spinder**
                  en **Martens**. Contact gelegd via **N. Duyn** ?
                  (Genoemd in mss Ackermans, p. 56).
  4.   18-12-1743 :   Klinkenberg / De Munck

                  [ontbreekt] Over staartster 1744 ? Bericht hierover was door K. in OHC van 12
                  december geplaatst.
                  (Genoemd in mss Ackermans, p. 56).
  5.   -1-1744 :   De Munck / Klinkenberg

                  [ontbreekt] Over staartster 1742 & 1744 ?
                  (Genoemd in mss Ackermans, p. 56 & 62 ; vgl. K. 4 : observaties komeet 1742
                  [**De Munck**])
  6.   6-1-1744 :   Klinkenberg / J.v.Rixtel

                  Over waarneming komeet te Haarlem op 15 dec. 1743

(2 pp. + fig. [copie in Eng. vert.] ; RS L&P I, 254.).

7. **3-7-1744** : Houttuyn / Klinkenberg

Retourzending tafels **De la Hire**.
(K. 5 [Uit de Schermer]).
8. **28-9-1744** : Klinkenberg / De Munck

[ontbreekt] Over staartster 1744.
(Genoemd in mss Ackermans, p. 62).
9. **1-10-1744** : De l'Isle / Klinkenberg

Eerste kennismaking. Heeft over K. vernoemen in 'letternieuws'. m.b.t. de Mercurius-overgang en de "kleine comeet" van 1743. Verder over de in de A'damse krant gemelde waarneming van **Martens**. "Maar hem geschreven hebbende om eenige ophelderinge omtrent zijn waarneeming te hebben, heb ik geen antwoord ontvangen". Vraagt ook naar de waarnemingen aangaande Mercurius van **De Munck** uit Middelburg. "Wat de Comeet van de maand augustus van het jaar 1743 aangaat" : K is de enige waarvan D weet dat hij deze heeft waargenomen. Dit stond vermeld in 'nr. 139 van het letternieuws van Hamburg'. De daar vermelde waarnemingen waren echter niet genoeg "om er nauwkeurig de loop van te bepalen". Verzoekt antwoord via de ambassade in Den Haag. (Heinselman)
(K. 6 & Obs. (IX) [= 12 oct Nieuwe Stijl ?]).
10. **2?-10-1744** : Helm de Jonge / Klinkenberg

Over vertaling brief van **De l'Isle**. Was lastig karwei; Voorgenomen om voor te lezen op het 'Haarlems Collegie'.
(K. 7).
11. **5-10-1744** : De Munck / Klinkenberg

[ontbreekt] Over staartster 1744. K bestrijdt geldigheid van de eerste waarnemingen. (Genoemd in Mss Ackermans, p. 62).
12. **18-1-1745** : Klinkenberg / De l'Isle

Merc. overgang.; Noemt **Spinder & Lulofs**
(Obs. (IX), 37 [vgl reactie hierop van 7 juni 1748]).
13. **3-12-1745** : Cheseaux / Klinkenberg

Toezending presentexemplaar van **Cheseaux** aan Kl. via M.M. **Rey**.
[NB. In 1758 in een brief K. aan Lacaille schrijft K. dat hij regelmatig met Cheseaux heeft gecorrespondeerd !]
(K. 8.).
14. **12-12-1745** : Klinkenberg / Rey

Bedankt voor bemiddeling boek **Chéseaux**

(K. 9).

15. **18-5-1748** : De Munck / Klinkenberg
- [Ontbreekt] Mededeling waarneming komeet 1748.
(genoemd in : K. 11 (9 aug 1748).)
16. **7-6-1748** : De l'Isle / Klinkenberg
- Reactie op brief van 18 jan 1745: "votre curieuse et savante lettre". Zendt 'avertissement' over zon-eclips, voor hemzelf en voor "celuy des habile gens de votre societe". (= Algemene brief zoals ook verzonden aan **Bradley, Wargintin, Euler, Bevis, eva.**)
(Obs. (IX), 123.).
- [-] **7-7-1748 ?** : De l'Isle / Klinkenberg
- [ontbreekt ? Zeer waarschijnlijk is de brief van 7-6-1748 bedoeld.]
(genoemd in K. 17).
17. **29-7-1748** : Lulofs / Klinkenberg
- L. dankt K. voor mededelingen over de zon-eclips en voor diens "**reflexie over de kometen**". [Kl. 1749] "U Ed. Methode om dezelve te berekenen is goed, dog schijnt enige avantagien te misschen, die **Newton's** methode heeft, zoals die door **Gregorius** geexpliceert is. Egter gelove ik, dat men daar van zoude kunnen profiteeren. Dog eerst met een zware ziekte komende (die men zegt dat ik op het Observatorium gedeeltelijk gehaalt hebbe) & gereed staande om na Gelderland te vertrekken hebbe ik nu geen tijd om hier op te denken". Klaagt eerder in de brief over "grote menigte van menschen" bij waarneming zon-eclips. Verder nog iets over instrumenten. [zie ook aantek.]
(K. 10.).
18. **9-8-1748** : De Munck / Klinkenberg
- Over komeet & zon-eclips [veel 'toesienders']; (dampkring op de maan).
Heeft enige opmerkingen over de verschillen die er tussen de diverse komeet-waarnemers (**Klinkenberg, Lulofs. Gabry en De Munck**) blijken te bestaan : "**dat men in dezelve vind al te grooten verschil**". K. had vooral bezwaar tegen de positie-bepaling van M. op 2 mei.
"In de maand Juli komt alhier te Middelburg een caarte van den Heer **Gabry** die U Ed aparent ook zal hebben". (Geeft ook een verschil op 2 mei) "ben alsnog verzekerd dat mijne meetingen op deze [komeet] niet zoo veel differeren van de waare plaats als den professor [**Lulofs**] gelieft te gelooven". M. dankt K. verder voor zijn felicitatie met de benoeming tot **astronomus**. Doet uitspraak over 'geleerde luijden'.
(K. 11).

19. **15-8-1748** : Klinkenberg / De Munck
- Over lichtverschijnsel aan maansrand; Gaat ook in op meet-verschillen die bij de komeet zijn gevonden. K. heeft gemeten t.o.v. vaste sterren "met de graadstok". Verwijst naar tekening in publicatie van **Gabry**. Wil graag alle waarnemingen van M. ontvangen.
(K. 12).
20. **24-8-1748** : De Munck / Klinkenberg
- Over maan-eclips; Over verschillen bij komeet; "weest verzeekerd dat het zoo is als ick heb gemeld" . M. heeft ook gemeten "van drie en van vier voornaame wel bekende sterren, als de Noordstarr, de Arent, de Lyra, en Swaensstaert. Dog waarlijk ik moet mij verwonderen in het zien van zoo een verschil der metingen, zoo door U Ed. als de heeren **Gabry & Lulofs** en door mij". [volgt staatje] "Mijn heer : dit verschil is waarlijk al te groot"..."Ik ben verzeekerd dat mijn gedaane meting[en] niet kwaad zijn. Dog dat dezelve zonder gebrek zijn, dat zegge ik niet; maar dat dezelve 5 a zeven minuten in de plaats verschillen meen ik wel te weeten". "Alle het welke mij ongenoegeen geeft omdat onkundige en Roemsuchtige daar mede spotten".
M. heeft kennelijk ook aan **Lulofs** geschreven en van hem bericht ontvangen dat zijn eigen meting "correct en goed" is. L. besluit dat " de uitkomst van anderen zal doen zien wat daar van zij". "tgeen Zijn WelEd. nu reeds lang heeft vernoomen en gezien : dog heb tot nog toe antwoord op die belofte, of zijn E.H. moet die van U Ed en van **Gabry** ook niet goed achten". [vraagt verder aan K. alle metingen van **Lulofs** want hij heeft alleen die van 4 mei. M. zou graag horen wat anderen gemeten hebben. Heeft daarom **Cassini** geschreven.
(K. 13).
21. **29-8-1748** : Struyck / Klinkenberg
- S. verzoekt K. om waarnemingen over de komeet van 19 - 22 mei (!) Meent dat eerdere opgave van K. een 'misslag' bevat. "Ik heb reeds aan dezelve begonnen te rekenen".
In Duitsland is 12 mei een komeet gezien die dezelfde kan zijn.
Aan de eerdere komeet is S nog niet begonnen met rekenen, omdat hij nog gedane waarnemingen verwacht van "een voornaam sterrekundige". [**De la Caille** ? S heeft 10 juli een brief aan C. gestuurd.] Mocht K. al wat gerekend hebben, dan zou S. die resultaten graag hebben : "Zulx zou mij een dag of twee in t werken uitwinnen, daar ik veel op zie omdat mijn zeer bepaald is".
S. Heeft K. het laatst gesproken op de buitenplaats van **Backer**.
(K. 14).
22. **24-9-1748** : De Munck / Klinkenberg
- Over ingekomen waarnemingen van **Cassini** aangaande komeet.
(K. 15).
23. **2-10-1748** : Klinkenberg / De Munck

Diverse zaken, w.o. komeet : K zendt alle hem bekende waarnemingen van **Lulofs**. K. bevestigt mening van M. dat het vreemd is dat er zulke grote verschillen bestaan tussen de bekendgemaakte metingen : "Het is .. te verwonderen, dat U Ed's en den Professor zijn waarneeming van den 4 meij zo veel verschillen. Want ik geloof dat die beide op een wijze en met instrumenten tot een zoo groot verschil veel te keurig gedaan zijn. ... K. acht zijn eigen metingen "veel te ruw". Is van gedachten om "in een toekomstig geval op een andere wijze de afmeting te doen, en niet op zulke "klijne vaste sterren" als hij de laatste maal gedaan heeft. K. heeft baan al berekend op grond van eerdere gegevens. Zal nu proberen te verbeteren mbv gegevens **Cassini**.
(K. 16).

24. **6-10-1748** : Klinkenberg / de l'Isle

Bedankt voor eerdere brief van 7 juli 1748. Noemt o.a. waarnemers van zonn-eclips in 1748. Citeert uitvoerig brief van **De Munck** over kleuren aan maansrand. **Inliggend kleuren schetsen !**
Ook mededeling over waarneming komeet (1748-II). Deze komeet bedekte een ster op 20 mei ! "De comeet vertoonde zig als een ligte vlek, bijna als de Nebulose in 't gordel van Andromeda".
K. verzoekt om metingen van elders.
(K. 17 [= Obs. 17a & 17b, met datum 10 oct.]).

25. **?-10?-1748** : Lulofs / Klinkenberg

Klein briefje : Verzoek om waarnemingen omtrent **eclips** mee te geven aan **Bolstra** als deze langskomt.
(K. 18).

26. **13-12-1748** : Klinkenberg / Lulofs

[ontbreekt]
(genoemd in K. 21).

27. **8-4-1749** : Klinkenberg / Lulofs

Over komeetwaarnemingen door **Cassini**. Heeft uit deze de "weg van de komeet" bepaald "volgens den parabole". Stuurt de gegevens nu aan L. voor commentaar. Er zal misschien ook iets bij zitten ter verduidelijking van het verschil 'dat U Ed. in de waarneeming op den 4 Meij s avonds met de heer **De Munck** vond".
De berekende plaatsen komen volgens K. redelijk overeen met de waarnemingen van **Cassini**, en "ook veel nader met U Ed. waarneemingen van den 3 en 4 Meij [etc], als met den waarneemingen van den Heer **De Munck**". K. heeft ook De M. hiervan bericht. "Het schijnt mij toe dat Zijn Ed. in die meeting op den 4 Meij een abuijs zal begaan hebben". [verschil is te groot om aannemelijk te zijn].
(K. 19).

28. **8-4-1749** : Klinkenberg / De Munck

Over bepaling komeet-weg zoals berekend uit de waarnemingen van **Cassini**.

Geeft de berekende baan-elementen. Heeft waar nodig de "Taafels van **M. Cassini** gebruikt". Komeet heeft opvallend grote inclinatie, vergeleken met de 25 à 26 kometen waar volgens K. de baan van bekend is.

[HJZ : Kl. rept met geen woord over verschillen tussen berekening en waarneming ! Laat hij **De Munck** zelf zijn conclusies trekken ? Vgl. Kl's brief aan **Lulofs**.]

(K. 20).

29. **9-4-1749** : Lulofs / Klinkenberg

Dankt voor toegezonden waarnemingen van **Cassini**. Heeft handen vol aan boek over de Aardkloot, "die nu op de pers zal gaan". "Het is mij lief dat mijne observaties van den 3 Meij met de berekeningen wel overeenkomen". De waarnemingen **De Munck** zijn zeer grof. L. denkt fout van M. ontdekt te hebben. Zijn positie bepaling van een ster (of sterren) was waarschijnlijk niet correct. L. kan echter een en ander niet goed meer nagaan : "dewijl ik de papieren of verlegt of verscheurt hebbe". Gedrukte brief van **Bradley** gelezen over "een nieuwe aberatie".

Groet met 'veel agtinge' ook de 'Loffelijke Kunstgenooten'.

(K. 21).

30. **13-4-1749** : De Munck / Klinkenberg

Reactie op eerdere brief met berekeningen betr. komeet 1748. M. dankt K. voor de toegezonden uitkomsten. Hij heeft zelf ook nog een berekening gekregen op grond van de waarnemingen van **Cassini** die goed met die van K. overeenstemmen. ["Eene uijtrekening van een waarde en mede veel geagten Kundigen Heer". (**Reitz** ?)]

Moedigt K. aan om voort te gaan 'tot Lof en in Roem van den Almachtigen'.

(K. 22a).

31. **24-5-1749** : Struyck / Klinkenberg

S. reageert op artikel in Ned.Jb. over de berekening van de kometen van 1742, 1744 en 1748 ; De eerste twee "zijn al in verscheidene boeken gedrukt", maar over van de laatste twee [van 1748 ?] kent S. nog geen gedrukte berekeningen. S. heeft ook een berekening gedaan, maar die verschilt van die van K. Vraagt om nadere informatie voor een hernieuwde berekening.

(K. 22b).

32. **26-5-1749** : Klinkenberg / Struyck

[Ontbreekt]

(Zie : Struyck (1753), p. 95).

33. **29-5-1749** : Struyck / Klinkenberg

S. reageert op brief van K. over kometen. De uitkomsten van de berekening van K. in de Ned. Jb. komt sterk overeen met die welke S. ontvangen heeft van **Maraldi**. Dat is echte ook weer niet zo'n wonder, want die heeft dezelfde waarnemingen (van **Cassini**) tot grondslag.

Heeft het ook over **Houttuyn**. [onscherp stuk op film !]

(K. 23.).

34. ?-5-1750 : [Engelman ?] / Klinkenberg
Over wiskundig probleem. (ondertekend : Spaarndam)
(K. 24 & 29).
35. 18-8-1750 : Klinkenberg / De Munck
Over maan-eclipsen; Over de bepalingen in het verleden van het lengte verschil tussen M en Haarlem; Over de nieuw verschenen 'tafels van Halley', en het gedrukte commentaar van De l'Isle daarop. K. heeft de in Amsterdam verkrijgbare 'tafels' nog niet gezien.
(K. 25).
36. 24-8-1750 : De Munck / Klinkenberg
Over maan-eclips van 1749. Over meetnauwkeurigheid. Heeft nog niets vernomen van de 'tafels van Halley". Of K. daarnaar wil informeren. [M. geeft verder te kennen dat hij niets begrijpt van het fenomeen van de gedrukte brief : "Dat kan ik niet begrijpen : Gedrukt zijn immers geen brieven die te koop zijn".
(K. 26).
37. 24 -10-1750 : Wartman / Klinkenberg
[uit Leuven] Over Landmeetk. probleem
(K. 27).
38. 9-12-1750 : Klinkenberg / Back [te Tournai]
Over Genealogie.
(K. 28).
39. 31-1-1751 : De l'Isle / Klinkenberg
Uitvoerige brief ter begeleiding van de gedrukte algemene circulaire van **De la Caille**. (Diens 'Avis aux astronomes'.) Bedankt verder nog voor toegezonden waarnemingen gedaan te Leiden en Middelburg. [Zeer klein geschreven : zie de gedrukte versie !]
(K. 30 & Obs. (X), 67. [= vertaling gedrukt in Hollandsch Magazijn]).
40. 2-5-1751 : Klinkenberg / Panser
[Ontbreekt] (Over **De la Caille**.)
(genoemd in K. 34).
41. 2-5-1751 : Klinkenberg / De Munck
[Ontbreekt] (Over **De la Caille**.)
(genoemd in volgende)

42. **8-5-1751** : De Munck / Klinkenberg

Over oproep van **De la Caille**. Over waarnemingsnauwkeurigheid.

Antwoord op brief van 2 mei 1751. DM heeft het ingeslotene ingezien 'en vinde dat dien Heer de la Caille zeer wel aantoonst wat er werd vereijst om observatien te doen. waar op men staat kan maken'.

Zag verder de aanmerkinge op de verschijningen van Venus en Mercurus op de zon. 't geen mij zeer wel behaagde omdat ik ook in dat gevoelen ben zoo als Ue hebt gezien in mijn voorige [brief], wat voor differenten dat er waeren, zoo te Parijs, Amsterdam, Haarlem Leijden Middelburg in het observeren van Mercurus op de Zon. Ook moet ik rondborstig bekennen dat ik mi reets seedert den jaare 1743 heb gedaan zeer veele (en zoo ik mij verbeelde) goede observatien zoo op Venus en Mercurus op die tijden wanneer dat de zelve zullen zijn: 1753 Mercurus / en 1761 Venus. maar dat die gedaane observatie zijn in die ordre van maar een a twee seconden te differeren dat verschilt veel: heb ondervonden wel differentie van 10 tot vijftien seconden: egter heb ik door deze menigvuldige observatien (zoo ik mejn) gevonden dat de reekeningen van diverse gesteld na de tafelen van Lahire, Cassini en andere zee veel zullen verschillen, 't geen den tijd zal leeren dog hoe dat men door die te doene observatien zal konnen weeten het gestelde in die netheid kan ik als nog niet begrijpen. Dewijl ik wel en meest altijd ondervind grooter differenten die meer zijn als andere stellen te doen (op een secunde, ja op een halve secunde). ... U Ed hebt ook gezien wat voor differenten er waeren in het observeeren van Mercurus op de zon; dat is nog maar inder tyd van t begin (en duuring) Maar den tyd en hoogte van doorgang vereijst meerder oplettentheid en zeer goede instrumenten, t geen zoo ik heb gezegt dikwijls heb gedaan in de maanden april, mej, & juni wanneer Venus en Mercurus waeren zeer dicht bij de Zon, zoo bewesten, als ten oosten. In die standen als die zullen zijn 1753 Mercurus en 1761 Venus.

Verder UEd verzoek om t gedagte berigt niet te maaken openbaar weest daarop gerust.

(K. 31).

43. **9-5-1751** : Lulofs / Klinkenberg

Over **De la Caille** [lastig leesbaar op film].

'Ik ben u Ed zeer verpligt voor het toegezondene. Ik hadde het eenige daagen te vooren in het Fransch ontfangen. Ik zoude zeer geneegen zijn om aan het loflijk oogmerk [*HJZ: staat iets boven geschreven wat niet is ontcijferd*] behulpsaam te zijn, maar voor eerst hebbe ik mij zedert een geruimen tijd met sterrekundige waarnemingen zeer weinig kunnen bezig houden, dewijl ik door den druks [?] van zijn Doorl. Hoogheid nu meer dan twee Jaaren al den tijd die mij van mijne .... .. bezigheden overschiet, besteed hebbe aan de Rivieren & aan door van observatien omtrent deze Nogtans [?] anderen zijn de instrumenten die ik gebruike zo accuraat niet als ik wel wenschte (schoon ik toezegginge hebbe van den Heer Erfstadhouder & van den Heer [*HJZ: Bentinck*] van Rhoon dat ik eerlang met anderen zal worden voorzien.) Ik zoude voor geen vijf seconden durven instaan & zomtjids voor geen tien & ik kan van mij niet verkrijgen om die observatien die ik doe van grooter waardij te rekenen [?] dan zij voorbij zijn.

Hetgeen ook de reden is, waarom ik zeer spaarsaam ben om dezelve aan U Ed. & anderen mede te deelen. Wij hebben egter een zeer goede kleinmeeter. Ik zal

zien of ik met onze reflector (daar ik nu een weergaloos spiegel voor ontfangen hebbe [*HJZ van Van der Bildt uit Franeker!*]) die 8 Engelsche voeten lang is, iets kan doen.

U Eds poolshoogten van 52o 22' 14 1/2 komt, gereduceerd zijnde zeer wel met mijne observatien overeen ik vinde hier te Leijden 52o 11' 40" of 45" doch mijne bepaaling verschilt vreselijk van Cassini die de poolshoogte te Haarlem gevonden heeft buiten de Leijdsche Poort 52o 23' 54" dus het verschil 1' 43 1/2 "

Maar heeft U Ed ook bedagt geweest op de jaarlijksche aberatien? schoon deze zo veel niet in aanmerkinge komen als men onder & boven de pool te gelijk observeert. Na aanbiedinge van mijne dienst aan u zelve & ... eerwaardige kunstgenooten tekene ik met veel achtinge,

Mijn Heer

PS. De bedekkinge van Venus door de Maan den 27 april [1751] hebbe ik wegens de sterke wind niet kunnen observeren de lugt was hier anders helder genoeg. Venus zoude hier al zeer nabij het centrum van de Maan gepasseerd zijn.

U Ed kan verzekerd zijn dat hier of elders (zo veel het exemplaar dat overgezonden is aangaat) geen nadruk zal gemaakt worden. Zelfs heeft het Duitsche exemplaar nog niemand gezien.

(K. 32).

44. **20-6-1751 :** Klinkenberg / De l'Isle

'Menigvuldige bezigheden' hebben K. belet om eerder te antwoorden. Bedankt voor de brieven uit januari, met mededelingen over de 'Tafels van Halley', 'dewelke mij den heer Struyck zelf overhandigt heeft'.

Heeft het 'breedvoerig berigt' van de La Caille laten vertalen en drukken, om aldus de gedane verzoeken over te brengen 'aan alle mij bekend zijnde sterrekundigen', met het verzoek zo veel mogelijk aan deze waarnemingen deel te nemen.

[Volgt een geschrapt, maar nog leesbaar stuk]:

'De waarneemingen daar ik de beste gelegendheid voor mijn deel toe hebben zal, zullen zijn die over het verschil der declinatien van de randen der Zon of Maan met de door den Heer De la Caille bepaalde vaste sterren. Ik zal daartoe gebruiken een Telescope op de Newtoniaanse manier, welkers spiegel 4 Rhijnlandse voeten brandpunt heeft, en de voornaamste verschillen door een klijnmeeter bepalen; van welke waarneemingen ik U Ed vervolgens alles omstandig en zuiver zal berigten; waar uijt U Ed dan zult kunnen oordeelen tot hoe verre deze waarneemingen in het teegenwoordige stuk dienstig en aanneemelijk zullen zijn'.

dat echter [na discussie met zijn vrouw?] vervangen wordt door:

'Het is mij van herten leet dat ik geen gelegentheid kan vinden om mij in staat te stellen om tot het loffelijk voorneemen van E Ed en van den heer de la Caille enigszins behulpzaam te zijn. Geloof mij Heer, dat het aan geen lust of begeerte tot die nuttige en roemwaardige zaak ontbreekt. Maar eensdeels, de nauwkeurigheid der daar toe vereijste instrumenten is niet vermoogend genoeg, en ten anderen het beletzel door mijn dagelijkse bezigheid is te groot om met hoope van eenige sucse, eenige der vereijste en voorgestelde

waarneemingen te onderneemen. Weshalve ik mij genoodsaakt vinde om U Ed op het vriendelijkste te verzoeken mij wegens de gemelde omstandigheden van de voorgestelde waarneemingen te excuseeren'.

K. heeft zelf dus geen gelegenheid [meer] om mee te doen. Stuurt nog wel observaties over de satelieten van Jupiter van o.a. (de laatste) 6 nov 1750. Noemt observaties van Spinder 'zonder een nauwkeurig instrument' uit 1719 (over poolshoogte); 1737 (idem) en 1738. (K. 33 & Obs. (X), 117-a & 117-b.).

45. 3-7-1751 : Panser / Klinkenberg

Reactie op het door K. toegezonden verzoek van **De la Caille**.

Symon Panser Vertelt over zijn eigen mogelijkheden : De enigen, die zich in Embden voor de sterrekunde interesseren zijn inderdaad P. en zijn zoon. Wel heeft hij "voor een jaar of 12 eens een discipel gehad [**Meindert Waerma ?**], een man van mid[de]len, en een ijverig observeerder, en die ook geen geld ontzag, om de nodige zaken toe te stellen. Maar God nam hem in [het] bloeien van zijn kons[t] en jaaren weg, en zeedert dien tijd heb [ik] geen opmerkzaamheid [meer] omtrent het observeren genomen. U Ed. zal wel al te wel bekend zijn, dat geen particulier persoon niet in staat kan weesen om alles netjes in opmerkinge te nemen; daar en boven ben [ik] nog met een dagelijkse verbinde aan de Schooldienst verbonden.

Ik heb dan UE berigt aan de magistraat verzoekt. ofze mij woude in staat stellen om t zelve te kunnen verrichten. Zoo woude een Observatorium als die van de Hr. **Vurtzelbauw** op haar kosten op regten, met de nodige instrumenten; maar t antwoord kwam er op uijt, en [ze] versogten [mij] om UE over te verzoeken, mij UE Instrument eens te taxeren. (te weeten het quadrant), wat het zou moge kosten. En of men daar zoodanig een vaardig[heid] zou kunnen bekomen. Als dan zal de zaak meen ik wel glijden. 't Resterende zal zig wel rigten.

Indien UE nu de zaak van herten meent, zoo verzoeke mij zits te antwoorden. Als dan zal [ik u] ook beloven/betonen dat ik U begeerte zal voldoen. Want ik heb agting voor een konstenaar over. Ik ben zeer quaat geweest dat ik UE niet eerder konde antwoorden op UE schrijven. Maar de komste van de koning bragt hijr zo veel werk aan onse Magistraat, dat ze mij vriendelijk lieten weten zoo lange patientie te hebben tot alles over was".

Verder nog berichten over het doorgaan van de 'Aziatische Compagnie'. e.d.; Panser leidt ook op voor 'Stuurmansschap'. Verzoekt deel twee van **Varenius**.

"De klok slaat 8 Ik moet naar School". Verzoekt om voortzetting correspondentie.

(K. 34).

46. 7-7-1751 : Wartman / Klinkenberg

[uit Naamen]

Was graag nog een jaar in Haarlem gebleven om in K's "onderwijsinge" te verkeerren.

[Stuurt verder een tabel met diverse dichtheden, naar **Nollet**.]

(K. 35).

47. **19-8-1751** : De l'Isle / Klinkenberg
- Dankt voor vertaling, drukken & verspreiden van **de la Caille's Avis aux astronomes**. Spijt hem reusachtig dat K. niet zelf mee kan doen met de gevraagde waarnemingen. Desnoods met instrumenten van mindere kwaliteit. Hoopt dat hij in elk geval anderen kan overhalen om deel te nemen aan het project : "Je vous prie au moins d'ensolliciter **M. Spinder** et les autres astronomes et curieux de vos cantons auxquels vous vous etes donne la peine d'envoier mon invitation que vous avez fait traduire et imprimer en hollandais'..... Stuurt aanvulling [= 'geleerde brieven aan den heer **Berthier**'] toe. [zie 13/2/1752.]
(K. 36 & Obs. (X), 140.).
48. **3-9-1751** : Barnaart jr / Klinkenberg
- Dankt voor brief van 25 juli, met de copij van **De L'Isle** en 'twee afbeeldingen van de weg van Mars'. Heeft een ervan aan **Spinder** gegeven. **Spinder** is te zeer an de Brouwerij geattacheerd dat hij mee kan werken aan het project van observaties. Ook **Barnaart** zelf beschikt niet over de nauwkeurige instrumenten die daartoe vereist zijn. Niettemin wil hij wel eens waarnemingen doen, en de resultaten daarvan aan K. meedelen. Als deze dit maar niet doorgeeft aan **De l'Isle**, 'dewijl dit zeer onzeker is'. Is zeer verbaasd dat **Lulofs** niets denkt te ondernemen. Die heeft toch zo'n 'heerlijke occasie' en 'bekwame werktuigen'.
(K. 37).
49. **30-9-1751** : Barnaart jr / Klinkenberg
- Over systema van **T.Brahe**.
(K. 38).
50. **3-1-1752** : Barnaart jr / Klinkenberg
- Over bedekking jupiter door de maan. Overweegt om de 'Tafels van **Halley**' te kopen, 'dewijl die gewis tot noch toe de beste ten aanzien van de Maansloop zijn'.
(K. 39).
51. **10-1-1752** : Barnaart jr / Klinkenberg
- Over bestelling tafels van **Halley. Mortier** ligt met 'podagera'. Of K. ze dan maar bij **Verbeek** wil bestellen, 'in Engeland netjes gebonden zijnde'. Verbaast zich over terughoudende opstelling van K. t.a.v. de astronomie. Groet van de heren van 'ons genoodschap'.
(K. 40).
52. **13-2-1752** : Klinkenberg / De l'Isle
- Anwoord op brief van 19 aug. : K. heeft niet eerder kunnen antwoorden vanwege zijn 'verandering van woonplaats en verandering van bezigheeden'. Ook de sterrekundige liefhebberij is daardoor naar de achtergrond geraakt. Temeer 'dewijl de daartoe noodige instrumenten die ik ook gebruiken moest tot

Haarlem behorende aldaar gebleven zijn'. Heeft daarom wel aan **Spinder** 'als ook de andere Heeren Liefhebbers tot Haarlem' verzocht om waarnemingen te doen. Heeft ook een afschrift van **De l'Isle's** brief doorgestuurd. 'Dog ik twijfel of daar iets zal verricht worden'.

Ook heeft K. aan **Lulofs** gevraagd of deze mee wil werken. 'Zijn Ed. heeft mij ook gezegd van eenige waarnemingen te zullen doen'. Wat daarvan terecht gekomen is weet K. niet. Alleen dat de bedekking van Jupiter door de Maan is waargenomen. Die van Venus echter niet, door de betrokken lucht : 'een ongevalligheid voor sterrekundige waarnemingen waaraan deze landstreek (mogelijk door de nabijheid van de Noordzee) veel onderhevig is'. **De l'Isle** moet **Lulofs** maar zelf eens benaderen met een verzoek om medewerking ("alzo zulks eigenlijk zijn Ed.'s zaak is"), zonder te laten merken dat K. hierop aandringt, "**alzo mij aan zijn gunst veel gelegen is**".

K. stuurt verder nog 'tafels betreffende de verschijning van een Comeet, die bij veele Sterrekundige in de jaare 1757 of 1758 verwagt word' mee. Die heeft K. in het 'voorlede jaar' vervaardigd !) [= obs X, 205-b : "Over de verwachte komeet van 1757 of 58, volgens de gedagten van Newton". 4pp, folio.] (K. 41 & Obs. (X), 205 a-d.).

53. **19-5-1753** : Struyck / Klinkenberg
- Over Mercurius-passage van Zondag 6 mei 1753. Uitgang was niet te zien. Over de Avis aux astronomes van **De l'Isle**, met zijn Mappemonde. [Paris, 1753]. S. meent dat de l'Isle zich verrekent heeft als hij daarin stelt dat Klinkenberg zich vergist heeft omtrent de contacttijden: 't schijnt dat den schrijver UE beschuldigt als of UE een half uur zig verrekend zou hebben'. S. verzoekt om opgave van de tabellen die K. heeft gebruikt. Want "ik heb tegenwoordig gelegenheid in iets dat van mij gedrukt word, om UE zaak met ordentelijkheid te verdedigen, zonder hem te beledigen". Over correspondentie met **De l'Isle** die al 30 jaar duurt. (K. 42).
54. **25-5-1753** : Klinkenberg / Struyck
- [Vermoedelijk is bedoeld de brief van 27 mei 1753 !]
(Zie : Struyck (1753), p. 147).
55. **27-5-1753** : Klinkenberg / Struyck
- K. was tijdens waarneming mercurius passage bij Lulofs. "De astronomische liefhebberij legt met mij nu genoegzaam geheel in duijgen". (K. 43).
56. **13-8-1753** : Klinkenberg / De l'Isle
- Zeer uitvoerige brief over **De l'Isle's** Avis aux astronomes en over een twistpunt aangaande de berekening betreffende de contacttijden van de Mercuriusovergang. Vgl. Bigourdan : "Il parle d'une abberation diurne des étoiles."]
(K. 44 & Obs. (XII), 187 a-b.).
57. **25-1-1755** : Klinkenberg / Lulofs

Over berekening van bastions. {'Opstel van den Heer **Major P. de la Vaux**'.]
(K. 47).

58. **28-1-1755** : Klinkenberg / Lulofs
- Over berekening van bastions. Met wiskundige schets-tekening. En bijlage over '**Theorema van den prof. Ypee**'.
(K. 48).
59. **9-7-1755** : Klinkenberg / HMW
- Aanbieding stuk over komeet. (gepubliceerd als : 'Kort Berigt wegens eene Comeet-Sterre, die zich in den jaare 1757 of 1758, volgens het systema van Newton, Halley, en andere sterrekundigen, zal vertoonen', Verh.HMW (2) 1755, pp. 275 - 318 (2 pl. 8vo.)
(HMW : copie).
60. **26-9-1755** : Klinkenberg/HMW
- begeleidende brief voor aanbieding stuk voor Verhandelingen.
(HMW).
61. **7-1-1756** : Klinkenberg/HMW
- Over affaire **Gabry & Drijfhout**
(HMW).
62. **9-7-1756** : Klinkenberg / HMW
- [...]
(HMW).
63. **16-8-1756** : Klinkenberg / HMW
- Over opmerkingen **Lulofs** [= niet van belang, HJZ]
(HMW).
64. **18-9-1756** : Klinkenberg / HMW
- Over eventuele toevoegingen aan stukje over eclipsen.
(HMW).
65. **27-9-1756** : Klinkenberg / HMW
- Over eventuele toevoegingen aan stukje over eclipsen.
(HMW).
66. **2-10-1756** : Klinkenberg / HMW
- Over Maan-eclipsen + publicatie.
(HMW).

67. **13-7-1757** : Klinkenberg / Struyck [Van Beusekom]
- Brief meegegeven aan **Van Beusekom** die **S.** bezoekt. Briefwisselingen was geruime tijd onderbroken. K bedankt nog voor het feit dat S hem [in diens Vervolg... (1753)] verdedigd heeft t.o.v. het Avertissement van **De l'Isle** uit 1753. Ook is K "ten hoogste content" dat S wat betreft de ontdekking van de komeet van 1743/44 "de waarheid voor hem gedefundeerd heeft". K. was verbaasd geweest dat de Academie des Sciences in hun publicaties de ontdekking toeschreven aan **Chesaux**, waar deze zelf in zijn boekje aangeeft dat de komeet het eerst in **Haarlem** was gezien. [citeert ook brief van **Loys de Chesaux**] K. had in Leiden geheel geen tijd voor de sterrenkunde, maar nu hij in Den Haag woont heeft hij weer wat meer 'dispositie over zijn tijd'.
Over de verwachte nadering van de '**Newtoniaanse** komeet [van Halley]. Vraagt aan S. of deze K. wil berichten, zodra deze er iets van verneemt. K. zal dit omgekeerd ook doen. K. heeft nu veel gunstiger mogelijkheden om waarnemingen te doen, dan '5 a 6 jaar te voren'. K is ook blij dat S zijn 'reeds klimmende jaren' tot deze tijd van 'opmerkinge' hebben uitgestrekt. 'Opdat UE zult zien, wat er van een zaak is die zoveel eeuwen bij het Christendom en andere volkeren verduisterd of verborgen is geweest'.
(K. 49).
68. **30-7-1757** : A.à.M. [te Leeuwarden]/ Klinkenberg
- Over opmerkingen van **Foppes** in de Leeuwarder Courant van 30 juli 1757. [verwacht de komeet in augustus of september.]
(K. 50)
69. **16-9-1757** : Klinkenberg / Struyck
- KOMEETWAARNEMING** : K. veronderstelt dat dit de door **Halley** voorspelde komeet is. K. is "door het afsterven van Prof. **Koenig** van t gebruik van keurige instrumenten en van behoorlijke plaats ontroofd,..., twelk mij leet is'. [Door Struyck aangehaald in : Uitgez. Verh. , 631.]
(K. 51).
70. **17-9-1757** : Klinkenberg / Struyck
- Vervolg komeet-nieuws. 'Ik ben van gedagten veranderd, en geloove niet dat het de comeet van 1682, maar een andere is'. [Door Str. aangehaald in Uitgez. Verh.; Door K. genoemd in brief aan Lacaille, 1758]
(K. 52).
71. **17-9-1757** : Klinkenberg / Lulofs
- komeet-nieuws : 'Gisterenmorgen wegens pressante affaires vroegtijdig buitenkomende zag ik een kleine comeetster ...'.
(K. 53).
72. **17-9-1757** : Klinkenberg / Barnaart & Zn.
- Melding komeet-nieuws aan Haarlems Collegie. K. gebruikte een verrekijker van '20 duijm objectief'.

(K. 54).

73. **20-9-1757** : Lulofs / Klinkenberg

L. dankt K. voor bericht. Kon hem eerst niet vinden, maar "tusschen den 18 & 19 den s'avonds half twaalf vond ik hem op het observatorium met het bloote oog, als een Stella Nebula, of nevelagtig". Heeft hem ook met kijker en micrometer bekeken. L. heeft Leidsche Courant ingelicht, "opdat **De Munck** of iemand anders niet met de eer zou gaan strijken".

In PS. nog over stadh. observatorium : "UE moet zig wat geretireerd houden omtrent het Observatorium in Den Haag. Men [?] zal misschien UE wat vergelden [?] moeten. Dit onder ons".

(K. 55).

74. **20-9-1757** : Barnaart jr. / Klinkenberg

Over komeetwaarneming. 'Heeren van ons Genootschap' hebben hun genoegen betoond. B. heeft de komeet ook gezien; De tweede nacht in gezelschap van 'onze vrind **Eijzenbroek**' met 'onser beiden Thelescopen'. B. vraagt K. "wat voor gedagten U van deeze Comeet maakt, .., Of U ze voor die van 't Jaar 1682 aanziet; dewelke zij mijn's bedunkens, in langte wel vrij na accordeert, doch waarvan ze in breedte wat te veel verschiet'. Verbaast zich erover dat K. nog niets in de krant heeft gezet. 'Onze Courantier wilde ze met alle kragt in zijn Courant plaatsen, doch wij hebben zulks belet, onkundig zijnde van de redenen, die U daarin wederhielden.' [Met tekening aan eind van de brief.]

(K. 56).

75. **22-9-1757** : Klinkenberg / vd Heijden ?

Gedonder over **stadhouderlijk observatorium**.

K's verzoek [om toestemming gebruik observatorium ?] is door Hare Kon. Hoogheid afgeslagen. K. heeft zich terstond van het observatorium teruggetrokken. Wel heeft hij de aantekeningen van de waarnemingen die hij daar gedaan heeft en de bepaling van de Meridiaan verwijderd.

De Heren **Joncourt** en **Heufi** hebben daarom tevergeefs gezocht naar de tekenen die deze meridiaan aanduiden. K. is enige dagen voor het vertrek van het Hof naar Soestdijk door **Prof. Brugmans** en ook door **Vrijthof** verwittigd dat "zo ik plaisier mogte hebben om de observatie te vervolgen, de sleutels bij de heer **Joncourt** wel tot mijn dienst zouden zijn". K. aarzelt echter. [voelt K. zich gemanipuleerd ? HJZ]

(K. 57).

76. **23-9-1757** : Enschedé / Klinkenberg

E. bedankt K. voor " t medegedeelde Bericht aangaande de Comeet". Vind het echter vreemd dat "de Amsterdamse Franse Courantiers de ontdekking dier Comeet aan een Leijdsch Observateur" toeschrijven. **Eijzenbroek** vond de komeet inmiddels kleiner worden.

E. meldt ook dat "zommigen" oordelen dat "het de verwagt wordende komeet van 1682 niet is".

(K. 58).

77. **23-9-1757** : Klinkenberg / Barnaart
- Over komeetwaarneming & over prioriteit in 1744 met **De Munck**.
Noemt **Eijzenbroek** zijn 'eerste mathematische metgezel'.
(K. 59).
78. **23-9-1757** : Struyck / Klinkenberg
- S. heeft naar Parijs geschreven over komeet.
[Genoemd door K. in brief aan Lacaille, 1758.]
(K. 60).
79. **29-9-1757** : Houttuyn / Klinkenberg
- H. verzoekt toestemming tot plaatsing bericht in Ned. Jaarboeken.
Struyck is 'onpasselijk'.
(K. 61).
80. **18-10-1757** : De l'Isle / Klinkenberg
- Heeft van **Hennert** vernomen over Klinkenberg's komeet. **D.** had het genoeg om **Hennert** enige maanden te logeren te hebben. Ze hebben toen regelmatig over **K.** gesproken. Hennert had een brief van **Lulofs** ontvangen. Verder nog speculaties over de verwachting van **Halley** en K's toegezonden stuk daarover.
(K. 62 & Obs. (XIII), 224.).
81. **2-11-1757** : Klinkenberg / Lulofs
- Over komeet ; Wil waarnemingen naar Parijs zenden. (of door L. doen zenden). Vraagt of L. eventuele hem ter ore gekomen waarnemingen door wil sturen , 'om de moeite op te neemen van de Theorie der Comeet daar uit te bepalen'. **Hennert** heeft tegen K. gezegd dat noch **De l'Isle**, noch hijzelf de komeet gezien hebben. Wel is ze waargenomen door **Clairaut & Cassini**.
(K. 63).
82. **5-11-1757** : Lulofs / Klinkenberg
- [slecht leesbaar op film]
(K. 64).
83. **8-11-1757** : Klinkenberg / Struyck
- Antw. op brief van S. K. heeft niet eerder kunnen antwoorden door zijn verplichte 'besigheden' en 'reizen' . "Zelfs heb ik nog geen tijd kunnen vinden om de waarneemingen die ik alle nog maar bij afpassingen meest op de Zodiac van Halleij uit afmeetingen en raaijingen van vaste sterren heb aangetekend door eenige berekeningen te corrigeren". **Hennert** heeft hem "uit Parijs komende" een brief van **De l'Isle** gebracht. Had de komeet niet gezien. Wel **Cassini & Clairaut**.
K. veronderstelt dat ook **De la Caille** , met wie S correspondeert, de komeet wel gezien zal hebben. Weet hij daarvan ? Vraagt daarom S.om Franse

waarnemingen betr. komeet. [doorgehaald is dat K. twijfelt aan de coördinaten van de eerste waarneming]
(K. 65).

84. **14-11-1757** : De Munck / Klinkenberg

Over de komeet en de grote verschillen die in de kranten worden genoemd. (Uit **Saxen, Sweden, Haarlem**). Volgens M. zijn de weergegeven waarnemingen van **Bradley** (in o.a. de **Postrijder**) door drukfouten misvormd. Heeft zelf komeet niet gezien wegens ziekte.
(K. 66 & Genoemd in mss Ackermans, p. 56).

85. **15-11-1757** : Struyck / Klinkenberg

S. heeft K's waarnemingen al aan **De la Caille** gezonden, maar van hem nog niets terug gehoord.
Zal daarom ook nog eens schrijven naar **Bouguer** "mijn geordineerde correspondent", en mogelijk ook naar **Bradley** in Engeland die de komeet vrij lang gezien heeft.
S. heeft geprobeerd om op grond van de **eerste observaties** van K de weg van de komeet te bepalen, maar dat is hem "tot nog toe naar mijn sin niet gelukt". Wil de baan vooral weten om de komeet op zijn cometarium te kunnen plaatsen. "Deeze zal daar de **41-ste** zijn daar de weg van bekend is volgens de onderstelling dat de comeet in een Parabol loopt". [genoemd door K. in brief aan Lacaille, 1758]
(K. 67).

86. **20-11-1757** : Klinkenberg / Struyck

K. stuurt door afpassing gecorrigeerde waarnemingen. Laatste waarnemingen zijn onbetrouwbaar door een lage zonne-stand. Heeft als basis van de bewerking genomen : Drie metingen. Op grond hiervan de baan "afgepast". K. acht de bewerking redelijk in overeenstemming met "Londen". Wacht met verdere bewerking totdat hij meer waarnemings-gegevens heeft ontvangen. Hiermee is definitief duidelijk dat de komeet nooit eerder is waargenomen, noch in 1682, noch daarvoor. Hoopt dat de gezondheid van S. het hem niet zal beletten om de echte komeet van 1682 nog eens te zien. [genoemd door K. in brief aan Lacaille, 1758]
(K. 68)

87. **4-12-1757** : Schim / Klinkenberg

Herinnert K. aan de mondeling gemaakte afspraak dat K aan Sch. zijn waarnemingen zou sturen. Als attentie stuurt Sch. de uitkomsten van zijn berekeningen omtrent de Maan-eclips van 24 jan 1758 toe.
(K. 69).

88. **6-12-1757** : Klinkenberg / Schim

[ontbreekt] Stuurt de gevraagde gegevens ook de uitkomsten van K's berekeningen op de maan-eclips "zoals die in 't **boekje** genoteerd zijn".
[Notitie op ingekomen brief van Schim.]
(genoemd in K. 69).

89. **6-12-1757** : Klinkenberg / Lulofs
- O.a over vermeende correcties die door **De Munck** zijn opgemerkt in diens laatste brief ; "Ik ben zeer verwonderd over dien Heer zijn Astronomische ideeën met opzigt over de Comeeten". Zal hem (M) daarover 'bij gelegenheid' eens schrijven.
(K. 70).
90. **13-12-1757** : Klinkenberg / Bradley.
- K. noemt ontdekking van de komeet door **Gärtner** in Dresden op 11 september. (door hem onafh. gezien op 16 sept.). Noemt voornemen van **Struyck** om **Bradley** te schrijven, maar aangezien hij niets van S. heeft vernomen schrijft K. zelf nu maar met het verzoek om waarnemingsresultaten. Behalve de komeet heeft K zelf ook nog geregeld metingen uitgevoerd op enige vaste sterren. [noemt instrumenten, o.a. van **Vrijthoff**.] De waarnemingen gaven enige onderlinge verschillen te zien. "Of dit verschil nu in eenig defect van het Horologie, dan of het in eenig gering verschil van de snelheid der Aardkloots Spilbeweging resideert; zulks zou mijn attentie tot nader onderzoek grootelijks gemeriteerd hebben, indien niet de Heer **Koenig** uit de tijd gerukt, en ik daar door van het continueren der waarnemingen verstoken was geworden". [schrijft verder dat hij geen toestemming kreeg van de Prinses gouvernante. Ook nog mededelingen over meet methode ! Temperatuur !] Ook blijkt K. de Engelse taal niet te beheersen : "bij gebrek aan taalkunde". [gezonden van Den Haag naar Greenwich]. De definitieve versie van deze brief is [na vertaling] gepubliceerd in de Phil.Tr. van de Royal Society. (K. 71 : minuut met vele doorhalingen ; Gevolgd door net-copie. / Br. Library, Add.Mss. 4439 [46] (Roy.Soc.Papers), f.321-324 / RS. L&P III, 280 [ms.vertaling].).
91. **20-12-1757** : Schim / Klinkenberg
- Bedankt voor waarnemingsresultaten. Zou K's metingen wel na willen rekenen, maar moet dan eerst weten welke sterrekundige tafelen hij gebruikt heeft. S. heet zelf de **Atlas Coelestis van Doppelmayer** en de **Hist. Coel. van Flamsteed**. Dankt ook voor de voorlopige 'Theorie' van K. , 'of haer weg uit de zon te zien'. 't geen ik ook wel wenschte dat eens nagegaan werd omtrent de kometen die er in de jaren **1576, 1582, 1597, 1618 en sept. 1689** zijn verscheenen.....'.
(K. 72).
92. **11-1-1758** : Klinkenberg / Schim
- [ontbreekt; geen details bekend.]
(genoemd in K. 72).
93. **23-2-1758** : Schim / Klinkenberg
- S. is zo nu en dan 'doende geweest in 't narekenen uwer waarnemingen op de laats verschenen staartstar'. Geeft nu [puntsgewijs] de eerste uitkomsten. (geeft nagerekende coördinaten t.o.v. diverse vaste sterren). Heeft daarbij verschillen

gevonden met opgeven posities van K. in de Uitgezogte Verhandelingen. [pt.8] Heeft bij alle berekeningen de **Catalogus Britannicus van Flamsteed** gebruikt, waarbij de 'verschuiving der aequinoxen' sedert 1690 op 57' is gesteld. Verder heeft S. de laatste **maansverduistering** nauwelijks kunnen waarnemen vanwege de sterke bewolking.
(K. 73).

94. **15-3-1758** : Klinkenberg / HMW
K. over krijgswetenschappelijke verhandeling van (?) **De Lavaux**.
(K. 74 & HMW).
95. **27-3-1758** : Klinkenberg / Vosmaer
Verzoekt sleutels stadhouderslijk observatorium.
(UBL 246).
96. **10-4-1758** : Klinkenberg / HMW
Over stuk van Douwes.
(HMW).
97. **14-5-1758** : Klinkenberg / HMW
K. over **Douwes**.
(HMW).
98. **19-5-1758** : Klinkenberg / De l'Isle
Maakt gebruik van het bezoek van **Vosmaer** ["met wien ik de eer heb familiair te wezen"] aan Parijs om een brief mee te geven. Twijfelt niet of **De l'Isle** zal omtrent de laatste komeet wel geïnformeerd zijn via **Lulofs**, of anders wel via **Hennert**. Heeft H. echter in geen drie maanden gezien.
[Doorgestreept : Over **Hennert** ; "Het schijnt dat dien heer wat te geleerd is om met mij conversatie te houden, hetgeen mij juist niet onaangenaam is".] Stuurt een gedrukt stuk over de **komeet**, waarin ook de bepalingen van **De la Caille** worden meegedeeld. Jammer genoeg heeft K. tot 'op heden' geen andere nauwkeurige waarnemingen omtrent deze komeet ontvangen, "daar ik zeer begerig naar ben". Mocht **D.** deze kennen of hij ze dan wil toezenden. Het is al 3 à 4 maanden geleden dat men hier in de Gazetten gevonden heeft dat de Comeet van Halleij, te Rome, en ook te London gezien was. Maar men heeft daar geen gevolg van geschreeven; waarom men alhier van gedagten is dat zulks een abusieve nouvelle is geweest".
(K. 75 & AN (XIV), 49 a-b.).
99. **19-5-1758** : Klinkenberg / De la Caille
K. maakt gebruik van bezoek **Vosmaer** om aan **Lacaille** een brief te sturen. k. heeft genoten van diens 'door en door geleerde stuk' Leçons élémentaire d'astronomie. [doorgehaald : K. heeft L's andere werk (Astronomie Fundamenta novissimum solis et stellarum observationibus stabilita) gezien via **Joncourt** uit de stadhouderslijke collectie. Heeft er veel uit 'afgeschreven'.]

Stuurt hem een exemplaar van **Struyck's** artikel [uit de Uitgez.Verh.] over de komeet van 1757. K's waarnemingen vond hijzelf "al te ruw om daar op een formeele calculatie te doen". Heeft daarom "meest alles met de Passer op een blad papier afgepasst". Alleen heeft hij "eenige weinige uitrekeningen" gemaakt, omtrent de "**Areas** der zons- en comeets tijdperken".

Had **Struyck** om mededelingen verzocht, maar heeft niet meer van hem vernomen sedert november 1757. Zijn "begeerte" naar andere waarnemingen is echter nog steeds erg groot. Schrijft daarom nu zelf aan Lacaille.

Noemt de overleden **J.P. Loys de Cheseaux**, "met wien ik sedert ... 1744 ... verscheidene brieven gewisseld heb", en die hem toen wel "met eenige van zijne waarneemingen" heeft vereerd. "Maar de dood heeft mij van dat voorregt benomen". Op dezelfde manier is hij ook "ontbloot geworden" om nette waarnemingen te doen door het overlijden van Prof. **Koenig**, "bij wiens leeftijd ik in de jaren **1756 & 1757** sommige waarneemingen aan de vaste sterren gedaan hebbe, die mij toeschenen eenige kleine verandering in de langduurigheid des tijds waarin de aardkloot op zijn spil beweegd aan te duiden". Is niet ver genoeg gekomen om iets daaruit te besluiten.

Excuseert voor Ned. taal. "De Fransche (en thans bijna Europeesche taal) ben ik niet magtig genoeg om mijn meening daarin behoorlijk uit te drukken". [geschreven van uit Den Haag.]

(K.76 [Ned. concept] & AN (XIV), 47 [verkorte Franse vertaling door **Sellius**]).

100. 26-5-1758 : Klinkenberg / HMW

K. stuurt nog een stukje van zijn "astronomische waarneemingen". 'Al mijn snippertijd (die tegenwoordig schaars is) [is] in dit werk besteed'. (HMW).

101. 17-6-1758 : De la Caille / Klinkenberg

Dankt voor brief. Wat hij aan **Struyck** heeft geschreven betreft het resultaat van een berekening op basis van:

a. **Klinkenberg's** eigen waarnemingen, zoals die in de 'Gazette de Hollande' zijn gepubliceerd. [.. & 30 sept.]

b. Op een waarneming uit **Marseille** op 12 oktober. **Lacaille** was zelf niet in Parijs aanwezig ten tijde van de verschijning van de komeet, zodat hij deze niet heeft kunnen observeren.

Het is denkbaar dat andere astronomen een iets afwijkende baan vinden; Echter, hij (**Lacaille**) heeft met zijn berekeningen niet meer beoogd, dan te bewijzen dat het hier niet om de komeet van 1682 ging. Sedertdien heeft hij zich dan ook nauwelijks meer in deze komeet verdiept, maar omdat K. zo nieuwsgierig is naar andere waarnemingen, zal hij voor hem nog eens informeren bij collega astronomen. Heeft gezien dat **Struyck** al geanonnceerd heeft, dat hij (**Lacaille**) nieuwe zonnetafels zal uitgeven. Hij heeft ze inderdaad laten drukken, maar was toch tot de uitgave nog niet geheel besloten. Zal mettertijd K. een exemplaar sturen. Betreurt {?} **Koenig & Cheseaux**: "Leurs merites les mettant trop au dessus de moi". Schrijft verder nog over slingers van klokken. Excuseert voor het gebruik van de Franse taal.

(K. 77 (met identiek afschrift). [Frans, uit Parijs, origineel donker op film]).

102. **17-6-1758** : Klinkenberg / HMW
Over stuk van Douwes & drukproeven.
(HMW).
103. **6-7-1758** : HMW / Klinkenberg
[ontbreekt] Uitnodiging voor lidmaatschap.
(genoemd in K. 78).
104. **15-7-1758** : Klinkenberg / HMW
Uitvoerig commentaar van Klinkenberg op Douwes: Moderne gedagten op het onderzoek ... van Douwes ... breedte op zee.
[NB. **Niet genoemd bij Davids !**]
(HMW).
105. **18-7-1758** : Klinkenberg / Vosmaer
Dankt voor prompte bezorging van brieven aan **de l'Isle en de la Caille**.
Over nadering komeet.
(UBL 246).
106. **28-7-1758** : Klinkenberg / Van der Aa
Over K's lidmaatschap van de HMW, en stuk **Douwes**.
(K. 78).
107. **18-8-1758** : Klinkenberg / HMW
Over boek ?
(HMW).
108. **31-8-1758** : Struyck / Klinkenberg
Heeft brief van **de la Caille** ontvangen. Over diens nieuwe tafels voor de zon en de refractie.
Over een komeet die in juni in Saksen is gezien. Is ook in Engeland vermeld. S. heeft nog geen observaties die "van nut" zijn. Omtrent de komeet 1682: "Vermits die digt voorby Venus & Jupiter geloopt is, zoo zal dezelve weg zo schielijk niet wederom komen als zig eenige menschen verbeelden". Noemt berekening "lid van de Koninklijke Fransche Academie" [= **Clairaut** ?].
(K. 79).
109. **1-9-1758** : Klinkenberg / Struyck
Over komeet van juni 1758. Heeft regelmatig gezocht na berichten erover uit Londen en Leipzig, maar heeft niets kunnen vinden. Haalt krantenbericht aan van **26 aug** !!!!
Wil de waarnemer daarvan (**Gärtner** in Dolkewitsch bij Leipzig) schrijven. [Doorgehaald : "tenzij UwEd daar mogelijk beter gelegenheid toe hebben mogte".] Neergeschreven : "Waartoe mij hier goede gelegenheid is

gepresenteerd". Rapporteert over brief van **Lacaille**. Over de tegenwoordige komeet had men in **Parijs** midden augustus nog niet vernomen. Heeft dit gehoord van "een Heer van mijn kennis hier in de Hage", die 10 dagen eerder uit Parijs teruggekomen is, en daar zowel **De l'Isle** als **De la Caille** heeft gesproken. [= **Vosmaer of Hennert** ?] Omtrent de verwachte retour : **Halley** had zelf ook al een vertraging verwacht. K. belooft te zullen schrijven zodra hij iets verneemt. Verder had hij in 1755 en in 1757 nog twee **Nebulose** ontdekt die hij niet meer heeft teruggevonden. Weet S. daar iets van ?
(K. 80).

110. **2-10-1758** : Klinkenberg / Gärtner

[Franse brief] Schrijft dat hij van G's ontdekkingen heeft vernomen, maar dat hijzelf niets heeft kunnen vinden; Verzoekt om nadere waarnemingen. Belooft ook om desgewenst voortaan zelf informatie te sturen.
(K. 81 [met ned. concept]).

111. **2-11-1758** : Gärtner / Klinkenberg

Uit Dolkewitsch; Antwoord op brief 2-10-1758, die de 27-10-1758 is ontvangen. Heeft begrepen dat K. enige "narichting" wilde hebben omtrent de twee kometen die hij "met mijnen van God begaafde sterke Arendsoogen" heeft gezien.
G. is 54 jaar oud en van beroep Garenhandelaar en Garenbleker. Heeft van jongs af aan 's nachts de bleek moeten bewaken. Heeft met zijn broer toen de 'hemelsloop betragt'. Is volledig autodidakt hierin.
[geciteerd als 8 nov. 1758 bij Struyck (1759), 293.]
(K. 82 [Duits origineel, met Ned. vertaling]).

112. **11-11-1758** : Struyck / Klinkenberg

Boek van **De la Caille** gearriveerd. [stuurt dit mee.]
Verzoekt ook om nadere observaties van **Gärtner**.
(K. 83).

113. **24-11-1758** : Lulofs / Klinkenberg

Zag **heden** met verwondering in de Leijdsche Courant dat men in Engeland, Frankrijk en Saksen al 2 1/2 maand een komeet heeft gezien. Nu is er ook een melding uit **Middelburg** : "Mogelijk van **De Munck** welke ik niet veel vertrouwe". **Lulofs** heeft die zelfde avond nog de Pleiaden afgezocht, maar niets gezien. Verder over stukje in HMW. en over observaties van **Bradley** aan de komeet van 1757, die hij onlangs in een Franse [Memoire] heeft gezien. Zal het overschrijven zodra hij het bewuste deel van **Gaubius** terug heeft.
(K. 84).

114. **27-11-1758** : De l'Isle / Klinkenberg

Over mogelijke komeet-waarneming te **Middelburg**, die gemeld wordt in de Gazette d'Amsterdam van 24 nov. 1758. Wil K. zoveel als hij hierover maar weet aan **De l'Isle** melden ? Is er bijvoorbeeld een saart waargenomen ? Denkt men dat het de Komeet van M. Halley is ? {**N.B. De l'Isle gebruikt deze naam dus al !!!**} Heeft K. de baan al berekend ? De komeet die in Engeland en

Saksen is gevonden, is ook te Parijs gezien van 15 aug tot 2 november. (in het Observatoire de la Marine, Hotel de Clugny). De waarnemingen zijn gedaan door "un jeune homme attaché à la Marine qui a eu la patience et l'adresse de la pouvoir observer exactement pendant 80 jours, malgré la difficulté qu'il y avoit a l'appercevoir". [= **Messier**]. De andere astronomen is het niet gelukt om de komeet te zien. **De l'Isle** laat nu de weg van deze komeet graveren. Als K. nog gegevens heeft, wil hij ze daartoe dan verstrekken ?
(K. 87 & AN (XIV), 63. [Uit Parijs, Frans, 2 pp.]).

115. 27-11-1758 : Klinkenberg / Lulofs

K. had de Leijde Courant van vrijdag j.l niet gelezen en was zich daardoor niet bewust van het komeet-nieuws uit Parijs. Het nieuws van **Middelburg** had hij een dag of vier tevoren in de Haarlemse Courant gelezen. Heeft daar twee maal 'des morgens helder zijnde' naar gezocht [thuis met het blote oog.]. Een dag later heeft hij met een kijker de hemel afgezocht, en ook niets kunnen vinden. "Ik heb ten minste al voor twee maanden, als het helder was, in de na nacht bij die constellaties [bedoeld wordt bij de 'Hyades' en de 'Taurus'] gezogt. omdat daar nu en dan in de Couranten van geschreeven wierd, en omdat de comeet van 1682 daar omtrent op die tijde te voorschijn zou hebben kunnen komen". K. heeft echter nooit iets gevonden : "Wel is 't gebeurd dat dat ik met de handkijker twijfelde, maar, doch door de telescoop zag dat het eenige na bij malkander staande kleine sterren waren". Op die manier heeft hij wel twee '**Nebulose**' ontdekt, één in 1757 en één dit jaar. Schrijft verder over de komeet van 1758, dat die 'met het blote oog niet wel zichtbaar' geweest kan zijn, en over zijn verhandeling in de HMW.

K. heeft in **November 1757** zijn "getekende schema's" met de "diferente wegen der [verwachte] comeet afgepast", tevoorschijn gehaald. Stuurt **Lulofs** een afschrift. K. geeft nadere bijzonderheden over de werkwijze en interpretatie. Hiermee heeft hij "voorleden winter" om de drie à vier avonden als het helder weer was "affectingen" gedaan. "De voorschreven methode gaat zeer vaardig". Men kan in een kwartier zo'n tien affectingen doen. K. leest niet veel, en weet daarom niet of deze methode elders ook gebruikt wordt, dan wel of ze nieuw is. [geeft weer een aantal **geometrische** voorbeelden m.b.t. de data waarop de komeet zichtbaar zou kunnen zijn; noemt **passer**]. Hij heeft zo gevonden dat (onder bepaalde aannames) de komeet 117 dagen voor de perihelium-passage gezien zou kunnen worden. Heeft het verder nog over de mogelijke komeet van Middelburg (Zo die al gezien is kan die niet de verwachte zijn), en over de waarnemingen van **Gärtner**, die hij in vertaling, meestuurt. Zou zelf graag de observaties van **Bradley** willen hebben. Biedt zijn diensten aan, en hoopt dat **Lulofs** hem zal berichten zodra hij iets over de komeet vernomen heeft.

(K. 86 [Uit Den Haag, 7 pp.]).

116. 8-12-1758 : Klinkenberg / Lulofs

Over brief van **Gärtner**, waarover **Struyck** heeft verzocht. Kan K. die van **Lulofs** terugkrijgen ? Hij heeft opnieuw naar de komeet gezocht, maar niets gevonden. Hij heeft er ook niet meer van gehoord "na de Amsterdamse uitdaging in de Haarlems[e] Courant van 28 november". Verder over de ontvangen brief van **De l'Isle**. K. vraagt zelf opnieuw om observaties van **Bradley**.

(K. 88).

117. **9-12-1758** : Lulofs / Klinkenberg
- Stuurt brief van **Gärner** en gegevens van **Bradley** [komeet 1757]. Dankt voor bericht over komeet 1682. Alsmede over een recent werkje van **B.Martin**. Voldoet niet aan verwachtingen. Over komeet niets vernomen. (K. 89 ; 2 pp. [op film incompleet opgenomen.]).
118. **12-12-1758** : Klinkenberg / Struyck
- Heeft wegens dienstreis naar Gelderland nog niet kunnen reageren op brief van **Struyck** van 11 november, met het boek van **La Caille**. Stuurt de vertaling van de gewenste brief van **Gärtner** : "Had op mijn schrijven in 't geheel geen of een naukeuriger bericht van dien Heer verwagt". Wil hem misschien nog eens schrijven, mede als antwoord op diens verzoek omtrent kaarten voor globen en tubes tot verrekijkers. "Het zou kunnen wezen dat zijne waarneemingen in geen bepalingen van de plaatsen, en [lees : **maar**] alleen maar in de beschouwinge bestaan".
- Verder over de in de Phil. Trans. gepubliceerde theorie over de komeet van 1757. [de **beste** !], en over het gebruik van een schema voor het zoeken naar de verwachte komeet !
- De komeet van **Messier** moet "ongemeen klein" zijn geweest, "dewijl niemand van de andere Heeren Sterrekundigen aldaar dezelve heeft kunnen vinden". (K. 90 [Uit den Haag, 2 pp.]).
119. **14-12-1758** : Klinkenberg / De l'Isle
- Reactie op brief van 27 november : Over komeet te Middelburg. K. weet daar niets naders van. Heeft meermalen gezocht nadat hij het bericht in de Haarlemse Courant van 21 november had gelezen. [geeft citaat !] Deze komeet, als die al gezien is kan in elk geval nooit die van Halley geweest zijn. Verder over de komeet van 1758. Verbazing dat andere Franse sterrekundigen die niet gezien hebben. Ook over brief van **Gärtner** mbt. deze komeet. Over speurtocht naar de komeet van **Halley** ! (naam al gebruikt !) Doet dit sedert drie maanden ! Over publiek bericht van de toespraak van **Clairaut** voor de Academie. Verzoek om officieel correspondent van de Academie te mogen worden. Over beheersing van de Franse taal. [doorgehaald] Verzoekt om uitvoeriger bericht van de waarnemingen aan de komeet door **Messier**. (K. 91 & AN (XIV), 65 a-b. [datering mogelijk 14 of 18 dec.]).
120. **15-12-1758** : Struyck / Klinkenberg
- Over **Gärtner**. Zou graag originele brief zien, omdat de vertaler enkele stukken heeft opengelaten. Heeft **De la Caille** geschreven over de komeet van 1758 : "**Het antwoord .. was dat de heer MESSIER & DE L'ISLE de waarnemingen van de comeet stil gehouden hebben, & die aan de andere Heeren van de Academie niet hebben vertoont**". **De la Caille** zal echter zodra hij gegevens heeft **Struyck** nader inlichten. Deze zal dat K. weer berichten. C. is voor S. de opvolger als correspondent van Bouguer, die overleden is. (K. 92).

121. **16-12-1758** : Klinkenberg / Struyck
- Zendt origineel van **Gärtner**.
(K. 93).
122. **21-12-1758** : Struyck / Klinkenberg
- Over **Gärtner** : "Vind de beschrijving ... wegens de Comeet zeer verward en duyster. Drie perzonen die 't Hoogduits wel verstonden hebben geen goede zin daar aan kunnen geeven". ... "Ik wenste dat ik de waarneemingen uit Vrankrijk had **De l'Isle**".
Verder over prijzen van Globen en telescopen: "Een enkelde telescoop komt tegenswoordig nieuwe op 50 gulden & een dubbelde soo ik niet beter weet 70 guldens".
(K. 94 [Uit Amsterdam, 2 pp.]).
123. **11-4-1759** : Lulofs / Klinkenberg
- Heeft de 6e april brief uit Parijs ontvangen (van **De La Lande**), met mededeling van de waarneming van de komeet van 1682. Heeft ook berichten uit Duitsland gezien.
'Zaterdagmorgen was hier enige loop om dezelve te zien, maar een zware verkoudheid hield mij te bed, behalve de doodelijke ziekte van mijn moeder, die toen scheen aan haar eind te weezen".
De lucht is echter betrokken geweest. **Lalande** stelt perihelium op 10 maart. Berichten uit **Duitsland** stellen dit op 14 maart. Zou daar op 12 april met staart gezien zijn. "dit schijnt berekend door een vriend van den Hr. **Gärtner** te Dolckewitsch en is getrokken uit de Hoogduitsche Leipziger tijdingen". (K. 95)
124. **14-4-1759** : Lulofs / Klinkenberg
- Stuurt waterstaatkundig rapport. Is op observatorium geweest (om half vier 's ochtends). Heeft komeet niet gezien. Horizon was met "damp" bezet. Kwart voor vier begon het daglicht en het maanlicht te storen. Zullen waarschijnlijk tot de avond- verschijningen in mei moeten wachten om hem te zien.
(K. 96 [Uit Leiden, 1 p.]).
125. **1-5-1759** : Klinkenberg / Lulofs
- Over de eerste waarneming de avond tevoren ! De berichten uit Frankrijk maakten melding van een perihelium-passage op 10 maart. In die veronderstelling had K. de baan afgepasst en een vermoedelijk positie uitgeknoebeld voor de 27e april. Niets gezien. Daarop een nieuwe 'afpassing' gemaakt in de veronderstelling dat het perihelium op 14 maart zou zijn gepasseerd. Dat leverde een positie op, waarmee de komeet kon worden gevonden. Conclusie : Perihelium kan niet op 10 maart zijn bereikt, maar veeleer rond de 14e maart.
(K. 97 [Uit Den Haag, 1 p.; vgl. Lulofs (1759), p. 231.]

126. **1-5-1759** : Klinkenberg / Struyck
[ontbreekt; klein epistel.]
(Genoemd in de brief die en dag later wordt verzonden. (K. 98)
127. **2-5-1759** : Klinkenberg / Struyck
Franse berichten over perihelium passage deugen niet. De Duitse lijken beter :
Met deze aanname als basis, is de correcte positie gevonden. [met "mijn
schema".] [Fraai bericht van eerste waarneming] "met drie a vier heren".
Bevestiging systema van **Newton**.
(K. 98 [Uit Den Haag, 1 p.].)
128. **4?-5-1759** : Lulofs / Klinkenberg
Over waterstaatszaken en de komeet. Is blij met het nieuws van K. over de
komeet. Had zijn '**maandagse gezelschap**' gehad; was daarom niet boven
geweest. Veronderstelt dat de komeet 4 à 5 graden boven de horizon zal zitten.
"Dinsdag, woensdag en donderdag heb ik hem gezien". Zal zien of hij met deze
waarnemingen al wat aan kan vangen voor een baanberekening.
(K. 85 [Slechts de helft van de brief staat op de film.] Datum moet mei 1759
zijn ; vgl brief 6 mei 1759.).
129. **6-5-1759** : Klinkenberg / Lulofs
Eerst waterstaatszaken ("dhr **Van Rhoon**"), dan over **komeet van Halley** :
Stuurt de 'Theorie' in de veronderstelling van een perihelium-passage van 14
maart, gebaseerd op de theoretische veronderstellingen van "Halley uit de
waarneemingen van **Flamsteed**". "zo 't mij uit de ruuwe waarnemingen tot nog
toe voorkomt loopt de comeet al heel na bij de theoretische bepaalde boog".
(K. 99 [uit Den Haag, 4 pp.].)
130. **6-5-1759** : Lulofs / Klinkenberg
Is K. "verplicht voor de bepalingen van de Theoretische plaats van de Comeet.
Ik heb eenigen [metingen ?] op U Eds schema afgepast volkomen conform
bevonden". Stuurt tabel 1690 met sterwaarnemingen van **Flamsteed**, waarom
K. had verzocht, voor correcte coördinaat bepalingen. I. heeft de komeet sedert
zondag niet meer gezien. Hij was al zeer flauw. Denkt hem niet meer te zien.
Het licht van de komeet was zo flauw dat L. de "draaden in de verrekijker niet
heb kunnen laten verlichten". Daardoor zijn de coördinaten niet zo goed
bepaald.
(K. 100 [Uit Leiden], 2 pp. met bijlage)
131. **19-5-1759** : Struyck / Klinkenberg
Dankt voor brieven; Heeft komeet gezien. Heeft nog niets uit **Parijs** of **Londen**
ontvangen. Had hier wel op gehoopt. "De komeet heeft wegens het Maanligt en
de betrokken lugt zig weynig vertoond".
"Wat voor leugens heeft men om deeze comeet niet al geloogen & malle
boekjes daar van uitgegeven. In een boekje dat te **Leipzig** gedrukt is vind men
dat de Comeet van t jaar 1682 al gezien is de 25-sten, 27-sten en 28-sten

December 1758, & daarin is voorzegt dat 't hoofd van de Comeet den 26-sten April zoo groot zou zijn als de maan, meet een staart van 30 of 40 graaden.

In **Amsterdam** maakte imand de menschen wijs dat de Comeet tegen de aarde sou bossen & dezelve in de brand steeken. Een ander de welke de Astronomie aan andere leerd hield staande dat de Comeeten noijt weer om komen, dat **Newton, Halley** & andere daar niets van wisten. & Al zulke gekke dingen meer, die niet waardig zijn om te wederleggen".

(K. 101 [Uit Amsterdam, 2 pp.]).

132. **29-6-1759** : Klinkenberg / Struyck

Heeft nog geen (goede) waarnemingen van iemand anders ontvangen. Heeft daarom zijn eigen observaties gebruikt om zo nauwkeurig mogelijk de theoretische weg door afpassing te bepalen. [volgen baan-elementen.] Het zou plezierig zijn als deze 'ruwe' bepaling van hem net zo mooi overeen zou komen met die gene, gebaseerd op goede gegevens, als destijds met de komeet van 1757, waarvan de uitkomsten slechts zeer weinig met die van **Bradley** verschilden.

Gebruikt de reis van Hr. **Van Beusekom** naar Amsterdam om **Struyck** om diens observaties te verzoeken. Blij dat hij kennelijk nog in goede welstand verkeert. K. is uiterst nieuwsgierig naar nieuws over de komeet. Heeft S. de aangekondigde gegraveerde 'Carte' van **De l'Isle** over de komeet van 1758 ontvangen ? K. heeft er niet meer van vernomen.

(K. 102 [Uit Den Haag, 3 pp.]).

133. **5-7-1759** : Struyck / Klinkenberg

Heeft komeet wel gezien, maar had geen gelegenheid om hem uit zijn huis waar te nemen. Komeet is destijds (in 1682) ook viermaal gezien door **Balth. Bekker**.

Toezending waarnemingen van **De la Caille**. [ook genoemd in Uitgez. Verh. (1760), p. 383.] Ook een theoretische bepaling van zijn hand is meegezonden. (Perihelium **12 maart**). S. zou graag hebben dat K. uit drie van de metingen van **De la Caille** de weg bepaalde volgens de parabool, om te zien of deze het bij het rechte eind had. "ik zal hem daar niets van melden". Heeft op advies van **La Caille** ook **De l'Isle** geschreven over de komeet van 1758, maar niets van hem vernomen. (HJZ : vgl brief van 5 april 1759.) Misschien zou **Lulofs**, die zijn correspondent is, iets bij hem bereiken ?

(K. 103 [Uit Amsterdam, 3 pp.]).

134. **10-7-1759** : Klinkenberg / Struyck

Brief ontvangen via de heer **Van Beusekom**. Zal de gevraagde berekening aan de waarnemingen van **De la Caille** uitvoeren zodra K. van een veertiendaagse reis terug is. Stuurt de **REKENING** gebaseert op drie eigen waarnemingen. [geeft baan-elementen]

Perihelium : 13 maart, 9 u. 13 min. Hoopt deze week **Lulofs** te spreken. Zal hem vragen om **De l'Isle** te schrijven. " Ik ben wel bewust dat de Prof.r jegens uw Ed. zeer veel achting heeft, en Uw Ed. Vriendschap veel estimeerd". Vraagt of S. **La Caille** wil danken voor het present gezonden exemplaar 'zijner Zons Tafelen".

(K. 104 [Uit 's Hage, 2 pp.]).

135. **17-7-1759** : HMW (Van der Aa) / Klinkenberg
Over stuk van **Douwes** mbt de navigatie.
(K. 105 [Uit Haarlem, 1 p.]).
136. **14-8-1759** : De l'Isle / Klinkenberg
Stuurt diploma van "correspondent".
(K. 106 & AN (XIV), 131.).
137. **18-8-1759** : Klinkenberg / HMW
Zendt copij voor 5e deel **Verhandelingen**.
(K. 107).
138. **20-8-1759** : Klinkenberg / De l'Isle
verslag over komeet;
(gedrukt in de Mémoires de l'Academie pour l'année 1760, (1766), pp. 433-439.
(K. 108 & AN (XIV), 140.).
139. **28-8-1759** : Lulofs / Klinkenberg
Vraagt wat het gebruik is bij ontvangst diploma.
(K. 109).
140. **29-8-1759** : Lulofs / Klinkenberg
Antwoord aangaande diploma; Mededeling aangaande **Hennert en Steenstra**
(K. 110).
141. **1-9-1759** : Struyck / Klinkenberg
Over problemen bij komeet-berekeningen.
(K. 111).
142. **6-9-1759** : Klinkenberg / HMW [vd Aa]
Commentaar o.a. op **Hennert**.
(K. 112).
143. **7-9-1759** : Klinkenberg / De Fouchy
Dankt voor diploma; correctie in titel is nodig.
(K. 113 & AN (XIV), 146 [De l'Isle].).
144. **14-9-1759** : Klinkenberg / HMW
K. over berekende tafelen, die **Lulofs** van kritiek heeft voorzien.
(Betreft stukje over Sinus etc. ?)
(K. 114 / HMW).

145. **29-9-1759** : Klinkenberg / HMW
K. stuurt stukje in over Sinus etc.
(HMW).
146. **8-10-1759** : HMW / Klinkenberg
Over drukproeven Verhandelingen HMW [1 p.]
(K. 115).
147. **27-10-1759** : De l'Isle / Klinkenberg
Stuurt nieuw diploma; Verzoek om kranten met **komeetwaarnemingen**.
[ontvangen **18 maart 1760**]
(K. 116 & AN (XIV), 150.).
148. **2-12-1759** : Klinkenberg / Struyck
Over voornemen van S. om komeetsweg te berekenen uit observaties van **de la Caille**.
(K. 117).
149. **3-12-1759** : Schim / Klinkenberg
Over waarnemingen van **Schim** aangaande komeet van Halley.
[inliggend twee tabellen]
(K. 118).
- [-] **4-12-1759** : HMW [Lulofs - Klinkenberg]
"brief van **Lulofs** gelezen, inhoudende dat net bijvoegsel van den heer **Klinkenberg** over het interpoleren niets nieuws behelste. Is besloten den heer K. op de zagste wijze de inhoud van gestelde brief te communiceren.
(HMW, not.).
150. **4-12-1759** : Klinkenberg / Schim
[ontbreekt]
(genoemd in K. 127).
151. **10-12-1759** : Struyck / Klinkenberg
Over problemen bij komeet-berekeningen. Ook **Euler** begaat "grote misslagen".
(K. 119).
152. **15-12-1759** : Lulofs / Klinkenberg
Bedankt o.a. voor de berekeningen aangaande de komeet.
(K. 120).

153. **18-12-1759** : Klinkenberg / HMW
Over interpoleren. Kende daar niets van ; alleen van Lacaille ?
(HMW).
154. **10?-1-1760** : Lulofs / Klinkenberg
Nieuwe komeet gezien. Noemt **Hemsterhuis** [de zoon] als waarnemer.
(K. 121)
155. **13-1-1760** : Klinkenberg / Pluym
Over waarneming komeet.
(K. 122).
156. **13-1-1760** : Klinkenberg / Barnaart jr.
Over waarneming komeet.
(K. 123).
157. **14-1-1760** : Pluym/Klinkenberg
Over waarneming komeet.
(K. 124).
158. **15-1-1760** : Barnaart jr./Klinkenberg
Over waarneming komeet.
(K. 125).
159. **15-1-1760** : Barnaart jr./Klinkenberg [2e brief]
Over waarneming komeet.
(K. 126).
160. **1-2-1760** : Schim / Klinkenberg
Dankt voor brief van 4 dec. 1759 die zijn brief gekruist heeft. Stuurt boekje van **Thomas Barker**, An account ... concerning comets. Vraagt waarnemingen komeet
(K. 127).
161. **5-2-1760** : Klinkenberg / Schim
Bedankt voor boekje van **Barker**. Verder over de bepaling van een elliptische weg van een komeet, i.h.b. die van 1759. Wat betreft de nieuwe komeet dacht K. aanvankelijk met die van 1664/65 te doen te hebben. K. spreekt verder zijn verbazing uit over het feit dat de afpassing van de weg van 1757 zo goed overeenstemde met de daarover gemaakte berekening van **Bradley**.
(K. 128)

162. 12-2-1760 : Struyck/Klinkenberg
Heeft komeet niet gezien wegens verkoudheid. Anderen in Asd. wel.
(K. 129).
163. 17-2-1760 : Schim/Klinkenberg
Zendt resultaten berekeningen.
(K. 130).
164. 24-2-1760 : Klinkenberg / Schim
Komeet-observaties.
(K. 131).
165. 18-5-1760 : De l'Isle / Klinkenberg
Over naderende transit Venus.
N.B. Brief AN (XIV), nr.177 verstuurt **De l'Isle** ook naar **Bevis** met de vraag of de Engelsen nog iets zullen ondernemen m.b.t. komende Venus-passage.
(K. 132 & AN (XIV), 176. [ont. 26 mei]).
166. 31-5 -1760 : Klinkenberg / HMW
K. over naderende transit Venus. Voornemen tot schrijven na kennisname stuk van **De l'Isle**.
(HMW).
167. 6-6-1760 : Klinkenberg / De l'Isle
Over naderende transit Venus. Dankt voor brief. Heeft copie van de brief aan **Bentinck** gegeven. Deze is zeer enthousiast en zal er voor zorgen dat een schip de benodigde instrumenten t.b.v. de Académie naar Batavia zal brengen.
K. 133 [3 pp. Fol.] & AN (XIV), 178 [La Haye] (vgl. Woolf, p. 68).
168. 19-6-1760 : Reynard / Klinkenberg
Verzendt namens **De l'Isle** een 4-tal kaarten aan **Bentinck, Lulofs, Struyck, Klinkenberg & Hennert**.
(K. 134).
169. 27-6-1760 : Lulofs / Klinkenberg
Commentaar op werk van **De l'Isle**.
(K. 135).
- 170.1 - 7 - 1760 : Klinkenberg / Lulofs
Vraagt of **Lulofs** iets zal schrijven in **Verh. HMW** over Venus passage. Anders wil K. dat graag doen. Een en ander n.a.v. brief van Van der Aa. Heeft Maan-eclips gezien bij **Van Zwieten**.
(K. 136).

171. **3-7-1760** : Struyck / Klinkenberg
Dankt voor **Diss. van De l'Isle**. Heeft commentaar op **De la Caille**.
(K. 137).
172. **24-7-1760** : Lulofs / Klinkenberg
Zendt concept verhandeling voor HMW retour. Heeft weinig "remarques".
(K. 138).
173. **1-8-1760** : Klinkenberg / HMW
K. over naderende transit Venus.
(HMW).
174. **15-9-1760** : Klinkenberg / Schim
Over bijdrage van **Schim** aan Verh. HMW.
(K. 139).
175. **2-10-1760** : Lulofs / Klinkenberg
Over wiskundig probleem.
(K. 140).
176. **12-10-1760** : Klinkenberg / Lulofs
Over remarques van L. op stuk van K. ; Noemt **Wolf** en **Hennert**.
(K. 141).
177. **17-10-1760** : De l'Isle / Klinkenberg
Batavia is niet nodig nu de Engelsen besloten hebben om in Bencoulen
(Sumatra) waar te nemen.
[copie doorgezonden naar **Lulofs** en **Struyck**, 31 oct 1760 !]
(K. 142 & AN (XIV), 191. [Ontv. 28 oct.]).
178. **27-10-1760** : Klinkenberg / HMW
K. over naderende transit Venus.
(K. 143 & HMW [hier datum 26 oct]).
179. **31-10-1760** : Klinkenberg / Lulofs
[ontbreekt] Afschrift van gedeelte van brief **De l'Isle**.
(Verzonden blijkens notitie op K. 142).
180. **31-10-1760** : Klinkenberg / Struyck
[ontbreekt] Afschrift van gedeelte van brief **De l'Isle**.
(Verzonden blijkens notitie op K. 142).

181. **21-11-1760** : Lulofs / Klinkenberg
Over eclips van **morgen**. Over lengte verschil met Parijs.
(K. 144).
182. **26-11-1760** : Klinkenberg / Lulofs
Over lengte verschil met Parijs. Verder **waterstaatszaken**.
(K. 145).
183. **29-11-1760** : Klinkenberg / De l'Isle
Over instructie vervaardigd door **Allamand** voor Goeverneurs te Ceylon, Kaap en Ned Indie voor geval dat er capabele mensen zijn voor waarnemingen. Stuurt publicatie over Logaritmen (HMW) mee.
(K. 147 & AN (XIV), 198 a-c.).
184. **30-11-1760** : Schim / Klinkenberg
Over de Zonstafelen van de **La Caille** & drukfouten in de Uitgezogte Verhandelingen. Over komeet 1264 & 1456.
(K. 146).
185. **6-1-1761** : Lulofs / Klinkenberg
Over exacte afstanden
(K. 148).
186. **11-2-1761** : Schim / Klinkenberg
Over zon-eclips van 1 april 1764
(K. 149).
187. **25-3-1761** : Klinkenberg / De l'Isle
Over Verhandeling Venus-passage (HMW)
(K. 150 & AN (XV), 38).
188. **24-4-1761** : De Munck / Klinkenberg
Reactie op publicatie van K. over Venus-passage. Over oeffeningen van D.M. voor dit gebeurenin 1745. Toets voor meetnauwkeurigheid in relatie tot voorspelling.
(K. 151).
189. **31-5-1761** : Lulofs / Klinkenberg
Over a.s. reisje o.a. met de heer **Hasselaer**. Ook over Maan-eclips.
(K. 152).
190. **7-6-1761** : Klinkenberg / Lulofs
Verslag Venus passage & **waterstaatszaken**.

(K. 153).

191. **7-6-1761** : Klinkenberg / Bentinck
Verslag waarneming Venus-passage te Zorgvliet.
(K. 154 & 155 [2e versie]; Niet te vinden in de 'Portland Papers' in Br. Lib.).
192. **11?-6-1761** : Lulofs / Klinkenberg
Verslag Venus passage ; Ging slecht ; Is bitter gestemd.
(K. 156).
193. **17-6-1761** : Klinkenberg / De l'Isle
Over Venus-passage. fragmenten van kranten w.o. **Martens**. Andere waarnemers waren : **Struyck & Houttuyn, Lulofs, Haarlem, Cuyper [Dordrecht]**. Verder nog over prioriteit komeet 1744 !
(K. 157 & AN (XV), 5 a-c. (vgl. Woolf, p. 141)).
194. **28-6-1761** : Klinkenberg / De Munck
Over Venus-passage; Horloge was "regte prul". Over waarnemingen van **Martens**.
(K. 158).
195. **1-7-1761** : De Munck / Klinkenberg
Spijtbetuing over pech van K. Eigen waarnemingen in krant gemeld. Is man van hoge jaren. Jubel over "de goede God".
(K. 159).
196. **4-7-1761** : Dunewey de Munck / Klinkenberg
Wil langs komen met bericht van zijn vader.
(K. 160).
197. **14-7-1761** : De Munck / Klinkenberg
Over fout in gedrukte berekening. **Martens** heeft aan **Dunewey de Munck** bericht gezonden dat hij geen bericht zal geven voordat er andere waarnemingen bekend zullen zijn.
(K. 161 & Genoemd in mss Ackermans, p. 57 & 66).
198. **23-7-1761** : Klinkenberg / De Munck
Zeer uitvoerige reactie op M's brief. K. had nog geen andere waarnemingen gezien voor M's brief arriveerde. Kritiek op **Martens**.
(K. 162).
199. **?-7-1761** : Bentinck (?) / Klinkenberg
Notitie over waarnemingen te Londen door Short.
(K. 163).

200. **3-8-1761** : De Munck / Klinkenberg
M is ziek. Looft K's deskundigheid.
(K. 164).
201. **11-8-1761** : De Munck / Klinkenberg
Over methode van berekenen ; over **Martens**. Over waarnemingen door "eenige liefhebbers ... met goede en grootte theliscopen" te Veere en Middelburg. M. vindt dat K. hem qua theorie verre overtreft.
(K. 165).
202. **14-10-1761** : Klinkenberg / De Munck
Verzoekt toestemming om in artikel van gemaakt 'erreur' melding te maken. K. zwakt kritiek op waarnemingsmethode van M. af. Kritiek was voor Martens bestemd geweest.
(K. 166).
203. **14-10-1761** : Klinkenberg / Dunewey de Munck
Zie brief K. De Mumck.
(K. 167).
204. **16-10-1761** : Dunewey de Munck / Klinkenberg
Uit publicatie-vrees : "Durve niet te verschijnen in 't publicq". Heeft wel plannen.
(K. 168).
205. **19-10-1761** : De Munck / Klinkenberg
M is in "eenen soberen swakken toestand". Breekt brief voortijdig af. [= laatste brief De Munck aan Klinkenberg]
(K. 169).
206. **23-10-1761** : Eysenbroek / Klinkenberg
Over Venus-passage.
(K. 170).
207. **23-10-1761** : Bosch / Klinkenberg
Over brief ontvangen door "Ons Natuur- en Sterrekundig Gezelschap". Ingesloten briefje van Eyzenbroek. Hebben ook brief van Ypey ontvangen uit Franeker.
(K. 172).
208. **29-10-1761** : Steenstra / Klinkenberg
Stuurt met hoogachting van Ypey diens waarnemingen.
(K. 171).

209. **10-12-1761** : Kuypers / Klinkenberg
Over diens waarnemingen [bijzonderheden aant.]
(K. 173 [Uit Dordrecht]).
210. **3-2-1762** : Klinkenberg / De Fouchy
Over lijst van namen in connoissance des temps.
(K. 174).
211. **24-2-1762** : Lulofs / Klinkenberg
"wenst beterschap met het ongemak aan het been".
Aanmerkingen over gevolgde methode van projectie.
(K. 175).
212. **28-2-1762** : Lulofs / Klinkenberg
Vervolg eerdere brief ; corrigeert eigen fout.
(K. 176).
213. **2-3-1762** : Klinkenberg / Lulofs
Is door 'accident aan been' veel achterop geraakt. Over vragen van L. over K's
analyse van de Venus-overgang.
(K. 177).
214. **25-4-1762** : Lulofs / Klinkenberg
Over o.a. kettingbreuk van **Huygens**.
(K. 178).
215. **26-4-1762** : Lulofs / Klinkenberg
Zendt rapport waterstaat. PS. over het getal Ò.
(K. 179)
216. **23-5-1762** : Lulofs / Klinkenberg
Dankt voor komeet-nieuws. Kan hem niet vinden. Vraagt nadere coördinaten.
(K. 180 & 181 [per ongeluk dubbele nummering]).
217. **24-5-1762** : Struyck / Klinkenberg
Dankt voor komeet-nieuws. Werktuig is ontregeld. S. is weer verkouden
(K. 182).
218. **29-5-1762** : Klinkenberg / Lulofs
Over fout bij maan-eclips. In Den Haag zijn nog 3 a 4 waarnemers die over
[goede] kijkers beschikken. Eigen instrumenten zijn niet zo deugdelijk.
(K. 183).

219. **10-6-1762** : Klinkenberg / De l'Isle
- Heeft in de *Gazette d'Utrecht* gelezen over de ontdekking door **Messier** van een komeet. [Citeert bericht]. Zal dezelfde zijn die K. heeft gezien. Maar Messier heeft de komeet stellig langer kunnen waarnemen, "omdat het schemerligt te Parijs merklijk minder is dan hier in Den Hage". Verzoekt observaties.
(K. 184 & AN (XV), 74 : Manque ! [datum daar 14 juni]).
220. **14-6-1762** : Lulofs / Klinkenberg
- Verstrekt baan-elementen van komeet 1690.
(K. 185).
221. **18-6-1762** : Lulofs / Klinkenberg
- Over krib bij Woudrichem. Verstrekt verder inlichtingen over de waargenomen komeet. Heeft nog geen micrometer kunnen gebruiken.
(K. 187).
222. **22-6-1762** : Messier / Klinkenberg
- Over komeet 28/29 mei 1762. Is mogelijk dezelfde als die welke in 1596 is waargenomen.
(K. 188 & AN (XV), 75.).
223. **22-6-1762** : Struyck / Klinkenberg
- Verzoekt om nieuwe waarnemingen; was zelf te onpasselijk.
Garandeerd een goed gebruik met naamsvermelding !
(K. 189).
224. **27-6-1762** : Klinkenberg / Struyck
- [ontbreekt]
(K. 190 [ontbreekt] Geschreven blijkens notitie op eerdere brief.).
225. **19-7-1762** : Struyck / Klinkenberg
- Vraag naar gebruik van de datum : 22 mei naar de gewone schrijfstijl, of 22 dagen in mei "volgens de manier der astronomisten".
(K. 191).
226. **26-7-1762** : Klinkenberg / Struyck
- [ontbreekt]
(K. 192 [ontbreekt] Geschreven blijkens notitie op eerdere brief.).
227. **6-8-1762** : Messier / Klinkenberg
- Aanvulling op eerdere brief van 22 juli. Resultaten na herberekening sterk gewijzigd. Het is niet de komeet van 1596, waargenomen door **Brahe**.

(genoemd door Struyck (1762), p. 597)
(K. 193 & AN (XV), 82.).

228. **30-8-1762** : Klinkenberg / Messier
- Gaat in op kritiek van M. omtrent de eerste waarneming van de komeet.
K. legt zijn waarnemings-methode uit.
(K. 194 & AN (XV), 84-b.).
229. **30-8-1762** : Klinkenberg / De l'Isle
- Bericht over eerste waarneming.
(K. 195 & AN (XV), 84-a.).
230. **3-12-1762** : Klinkenberg / Struyck
- Vervolg op brief van 26 juli en reactie op artikel in de Uitgez. Verh. . K.
vindt verschil met berekening **Lalande** te groot : Theorie deugt z.i. niet. Weet
S. van meer waarnemingen ?
(K. 196).
231. **5-12-1762** : Struyck / Klinkenberg
- [gedicteerd (door **Houttuyn** ?)] Heeft van lid academie inderdaad nader
bericht ontvangen. Metingen verschilden te veel met die van K. daarom niet
gebruikt. Ook nieuwe informatie van K. lijkt strijdig met die van anderen.
(K. 197).
232. **13-3-1763** : Schim / Klinkenberg
- Heeft op verzoek van K. geprobeerd om een ster op te zoeken in de catalogus
van **Flamsteed**. Niet gevonden. Dankt voor ontvangst ten huize van K.
(K. 198).
233. **29-12-1763** : Houttuyn / Klinkenberg
- Vraag in hoeverre er een fout geslopen is in een ingeleverd stukje (bij de
Uitgez. Verh.) over de komeet van 1762. Heeft met **Struyck** meermalen
gesproken over de bepaling van de weg van de komeet van 1762. Kan K.
zich met één observatie vergist hebben ?
(K. 199).
234. **1-1-1764** : Klinkenberg / Houttuyn
- Over komeet 1762. Blijft bij eerdere mening, of men hem nu gelooft of niet !
"Ik heb de papieren, waarna de aan Uw Ed gezonden Copije geschreven is na
gelezen, en zo als 't mij voorkomt zouden de volgende woorden misschien
genomen [kunnen] worden als of er eenige onvriendschap tussen de Heer
Struyck en tussen mij plaats had. [...] Verzoekt aan H. zijn hoogachting
jegens Struyck ("aan wie ik en alle Nederlandsche Sterrekundigen veel
verplichting hebbe") over te brengen.
(K. 200).

235. **2-1-1764** : Klinkenberg / Struyck
Waarneming nieuwe komeet. Nieuwjaarsgroeten.
(K. 201).
236. **2-1-1764** : Klinkenberg / Lulofs
Waarneming nieuwe komeet.
(K. 202).
237. **2-1-1764** : Struyck / Klinkenberg
Dankt voor de mededeling over komeet; "Ik had nog veel aan Ued. te schrijven, maar het zal Ued alreeds bekend zijn. [HJZ: hij doelt kennelijk op Houttuin]. "De abt **De la Caille** heeft zijn 3e druk van de astronomische lessen uitgegeven, dewelk gansch niet voor de Hollanders is. Ik heb een menigte van dingen tegen den Hr. **de la Caille** ingebracht waarvan ik gaarne ued oordeel wel eens wist, ik oordeelde dat hij zeer genegen was voor mijn, maar sie het tegendeel" Eindigt met zegebede tgv het nieuwe jaar.
(K. 203). [handschrift onzeker; Laatste brief aan Kl.]
238. **2-1-1764** : Klinkenberg / De l'Isle
Ontdekking nieuwe komeet.
(K. 204 & AN (XV), 103.).
239. **14-1-1764** : Lulofs / Klinkenberg
[ontbreekt]
(Vermeld in brief K. 205).
240. **16-1-1764** : Messier / Klinkenberg
Over baan komeet. [Inliggend schetsje van **De l'Isle** over baan van de komeet.]
(K. 206).
241. **17-1-1764** : De l'Isle / Klinkenberg
[manque = mogelijk is hier de brief van Messier bedoeld van 16-1-1764 ?]
(AN (XV), 107.).
242. **19-1-1764** : Klinkenberg / Lulofs
Over financiën [waterstaat ?] & over waarnemingen nieuwe komeet : "Ik had wel gewenscht naauwkeuriger te kunnen observeren, maar mijn tuig is er niet na gesteld".
(K. 205).
243. **3-3-1764** : Messier / Klinkenberg
Observaties.

- (K. 207).
244. **17-3-1764** : Klinkenberg / HMW
Deelt observaties van **Messier** mee. Beveelt hem aan voor lidmaatschap.
(K. 208).
245. **10-5-1764** : Houttuyn / Klinkenberg
Over bijdrage aan Uitgez. Verh.
(K. 209).
246. **6-6-1764** : HMW / Klinkenberg
Betreft diploma HMW voor **Messier**.
(K. 210).
247. **8-6-1764** : Houttuyn / Klinkenberg
Vraagt bemiddeling van K. bij **Vosmaer** om kabinet stadhouder te mogen bezoeken.
(K. 211).
248. **19-6-1764** : Klinkenberg / Messier
Over komeet 1764 [**groet Pingré**]. Over diploma HMW.
Over zon-eclips van 1 april 1764, die in Haarlem, Amsterdam en in De Zaan is waargenomen.
(K. 212).
249. **4-8-1764** : Messier / Klinkenberg
Overzicht van observaties in tal van plaatsen van Europa.
(K. 213).
250. **6-9-1764** : HMW / Klinkenberg
Verzoekt adres **Messier**
(K. 214).
251. **12-9-1764** : Klinkenberg / Messier
Dankt voor brief. Heeft zelf weinig mee te delen m.b.t. de astronomie.
(K. 215).
252. **16-9-1764** : Klinkenberg / Bosch
Over zon-eclips. Over opinie van **Prof. Hahn** uit Utrecht, dat 'Haarlemse metingen "niets en vals" waren.
(K. 216).
253. **18-9-1764** : Bosch / Klinkenberg

- Dankt K. voor diens mededelingen. Wil met **Hahn** contact opnemen. Stuurt K. een concept-brief ter inzage.
(K. 217).
254. **20-9-1764** : Vosmaer / Klinkenberg
- Heeft brief van **Christiaan Mayer** uit Mannheim ontvangen, waarin deze de gewraakte opinies van **Prof. Hahn** aanhaalt.
(K. 218).
- [-] **25-9-1764** : Hahn / Bosch
- Ontkent ooit nadelige opinies gegeven te hebben over Haarlemse metingen. Had **Mayer** bezocht in Heidelberg.
(K. 219).
255. **2-10-1764** : Bosch / Klinkenberg
- Over affaire **Hahn**. Zendt hem diens brief.
(K. 220).
256. **31-1-1765** : Messier / Klinkenberg
- Over komeet van 1759.
(K. 221).
257. **3-2-1765** : Schim / Klinkenberg
- Dankt voor bericht over de Astronomie van **Lalande**. Wil K. een exemplaar voor hem bestellen en met een schipper meegeven ? Kent een aantal in de Conn. d. Temps genoemde tafelen niet. Wenst K. "herstelling van 't Toeval van Bloedspuwing".
(K. 222).
258. **24-2-1765** : Klinkenberg / Messier
- Commentaar op **Messier's** opmerkingen aangaande de komeet van Halley. Stuurt resultaten van een bepaling van een parabolische en een elliptische weg. Kl. is begin december 'door ziekte aangetast'. Nog niet hersteld.
(K. 223 & K. 225 [tweede versie]).
259. **24-2-1765** : Klinkenberg / De l'Isle
- Over komeet van 1759. [Deels identiek aan K. 223.]
(K. 224 & AN (XVI), 8.).
260. **21-9-1765** : Messier / Klinkenberg
- Dankt voor opmerkingen en observaties van K. over de beroemde komeet van 1759. Heeft zijn opmerkingen toegevoegd in de verhandeling die nu bij de drukker ligt. [= Mémoires de l'Académie Roy. des Sciences pour l'An 1760, (Paris, 1766), pp. 433 - 439. [HJZ.]] Stuurt ook observaties aan zon-eclips 1764.

(K. 226 ; [Dat deze brief uit september dateert blijkt uit K. 229.]).

261. **7-10-1765** : Klinkenberg / Lulofs
Stuurt observaties van **Messier** door (zon-eclips 1764).
(K. 227).
262. **9-10-1765** : Lulofs / Klinkenberg
Dankt voor K. 227.
(K. 228).
263. **11-10-1765** : Klinkenberg / Messier
Over zon-eclips, door K. waargenomen met een spiegeltelescoop van **Van der Bildt** uit Franeker.
(K. 229).
264. **13-10-1765** : Lulofs / Klinkenberg
[...]
(K. 230).
265. **16-10-1765** : Klinkenberg / Lulofs
[...]
(K. 231).
266. **17-10-1765** : Klinkenberg / HMW
[...]
(K. 232).
267. **18-10-1765** : Lulofs / Klinkenberg
[...]
(K. 233).
268. **20-10-1765** : Klinkenberg / Lulofs
[...]
(K. 234).
269. **23-10-1765** : Lulofs / Klinkenberg
[...]
(K. 235).
270. **26-10-1765** : Klinkenberg / Lulofs
[...]
(K. 236).

271. **-11-1765** : Lulofs / Klinkenberg
Over positie stadhoudelijk observatorium.
(K. 237).
272. **30-11-1765** : Klinkenberg / Lulofs
[...]
(K. 238).
273. **1-12-1765** : Lulofs / Klinkenberg
[...]
(K. 239).
274. **27-12-1765** : Lulofs / Klinkenberg
Over triangulatie van Snellius & waterstaats-zaken [**Bolstra**].
(K. 240).
275. **4-1-1766** : Klinkenberg / Lulofs
[...]
(K. 241).
276. **11-3-1766** : Messier / Klinkenberg
[...]
(K. 242).
277. **10-4-1766** : Messier / Klinkenberg
[...]
(K. 243).
278. **8-5-1766** : Klinkenberg / Messier
Over berichten o.a. in de Kleefse Courant van waargenomen kometen.
(K. 244).
279. **16-5-1766** : Messier / Klinkenberg
[...]
(K. 245).
280. **?-7-1766** : Bernouilly de Bosk / Klinkenberg
Brengt verzoek over van **Lalande**
(K. 246).

281. **3-7-1766** : Klinkenberg / Jerome Bernouilly de Bosk
[...]
(K. 247).
282. **11-8-1766** : Klinkenberg / Lalande
Over verzoek aangaande inwonertal van de Nederlanden. Verwijst naar de gedrukte verhandelingen van **Struyck**.
(K. 248).
283. **12-9-1766** : Lulofs / Klinkenberg
Over waterstaats-zaken
(K. 249).
284. **12-9-1766** : Messier / Klinkenberg
Over komeet
(K. 250).
285. **16-9-1766** : Klinkenberg / Lulofs
Over waarneming zonsverduistering.
(K. 251).
286. **?-9-1766** : Lulofs / Klinkenberg
[...]
(K. 252).
287. **29-6-1767** : Messier / Klinkenberg
Over gemist treffen in Den Haag. (Tijdens expeditie van De Courtanvaux)
(K. 253).
288. **20-6-1768** : Klinkenberg / Dunewey de Munck
Heeft van dood van vader De Munck vernomen. K's dagelijkse bezigheden laten tijd noch gelegenheid tot 'zaken van Astronomie en Mathesis'. Toch is K. met iets bezig, dat hij tzt aan **L.D. de Munck** hoopt te laten zien.
(K. 254 [te Maarsen]).
289. **10-8-1768** : Dunewey de Munck / Klinkenberg
Over kostbaarheid instrumenten.
(K. 255).
290. **17-11-1768** : Schim / Klinkenberg
Over problemen bij bepaling meridiaan e.d. Haalt **Mayer** aan.
(K. 256).

- [-]   **1769**   **NAGENOEG ALLE CORRESPONDENTIE ONTBREEKT**
- (Niets bijv over de Venusovergang van 1769 of de grote komeet van 1769, die K. overgens wel heeft waargenomen !)
291.   **5-06-1769**   **Klinkenberg / HMW**
- Betreft commentaar op een door de HMW gevraagd commentaar op een ingediende niet-astronomische verhandeling (Arch. HMW).
292.   **2-7-1770 :**   **Klinkenberg / Willem V**
- Komeet gezien op 1 juli 1770. Was te laat om nog op het stadhoudelijk observatorium waarnemingen te doen. Voortgang van de komeet is "ongemeen snel". Helaas verhinderd om verder waar te nemen i.v.m. 10 daagse inspectie reis. (K. 257).
293.   **16-2-1771 :**   **Limborgh van der Craght / Klinkenberg**
- Over de drie-deling van een hoek. (K. 258).
294.   **23-2-1771 :**   **Klinkenberg / Limborgh van der Craght**
- Over de drie-deling van een hoek. (K. 259).
295.   **24-2-1771 :**   **Limborgh van der Craght / Klinkenberg**
- Over de drie-deling van een hoek. (K. 260).
296.   **6-8-1771**   **HMW aan Klinkenberg**
- [ontbreekt]
Verzoek tot beoordeling aan Schim, Klinkenberg en Ypey over stuk van Semeyns getiteld : Over den Hemelloop volgens het magnetisch systema. HMW, not. 648.
297.   **23-9-1771**   **Klinkenberg aan HMW**
- [ontbreekt]
Advies van K. om stuk van Semeyns getiteld : Over den Hemelloop volgens het magnetisch systema terzijde te leggen. HMW, not. 652.
298.   **20-4-1773 :**   **Limborgh van der Craght / Klinkenberg**
- Over wiskundig probleem.

(K. 261).

299. **3-5-1773** : Klinkenberg / Limborgh van der Craght
Over wiskundig probleem.
(K. 262 & 263).
300. **9-7-1773** : Limborgh van der Craght / Klinkenberg
Over wiskundig probleem.
(K. 264).
301. **-8?-1773** : Klinkenberg / Limborgh van der Craght
Over wiskundig probleem.
(K. 265).
302. **-8?-1773** : Limborgh van der Craght / Klinkenberg
Over wiskundig probleem.
(K. 266).
303. **13-3-1775** : Hennert / Klinkenberg
H. is blij met K's waarneming van de bedekking van Saturnus.
Noemt Burgemeester **Loten** uit Utrecht, **Hemsterhuis**, en de heer **Van Beusekom**.
(K. 267).
304. **21-3-1775** : Klinkenberg / Hennert
Over bedekking Saturnus en de waarneming ervan ten huize van **Hemsterhuis**. Groet aan **Mevr. Hennert** ! [= P.J. de Timmerman uit Middelburg]
(K. 268).
305. **28-3-1775** : Schim / Klinkenberg
Berekeningsvoorbeeld naar de tafels van **Mayer**.
(K. 269).
306. **8-10-1775** : De Fouchy / Klinkenberg
F. zendt prospectus voor prijsvraag { niets te maken met astronomie }.
(K. 270).
307. **9-3-1776** : Strabbe / Klinkenberg
Over vertaling van Lalande's Astronomie. S. wisselt regelmatig brieven met **Lalande**. Verzoekt nu om biografische inlichtingen i.v.m. deze vertaling.
(K. 271).
308. **27-3-1776** : Strabbe / Klinkenberg

- Bedankt voor brief van K. met inlichtingen.
(K. 272).
309. **2-4-1776** : Klinkenberg / Strabbe

Biografische en bibliografische gegevens.
(K. 273).
310. **2-3-1779** : Klinkenberg / Brunings

Over ontheffing functie bij waterstaats-zaken. Klinkenberg is al sedert 1771 bezig met het karteren van de Nederrijn & de Lek vanaf Arnhem. Verzoekt ontheffing van deze functie wegens "lighaamsquaad".
(K. 274).
311. **18-3-1779** : Klinkenberg / Lalande

Over K's vertaling van Varenius. Over werkzaamheden in de laatste acht jaar. [zie aantek.] Verder over komeet van 1779, die ook in Leiden is gezien. De komeet was met het blote oog onzichtbaar.
(K. 275).
312. **8-5-1779** : PUG / Klinkenberg

Verkiezing tot lid PUG
(K. 276).
313. **4-5-1780** : Strabbe / Klinkenberg

Verzoekt om bemiddeling van K. bij verkrijgen ambt.
(K. 277).
314. **14-5-1780** : Strabbe / Klinkenberg

Is ongerust of K zijn eerdere brief wel ontvangen heeft
(K. 278).
315. **16-5-1780** : Klinkenberg / Strabbe

Kan S. niet helpen. De raadpensionaris **Van Bleiswijk** is inderdaad de "Oeffenaars van Weetenschappen inzonderheid die der mathematische zeer toegedaan".
(K. 279).
316. **17-12-1781** : Klinkenberg / Cassini de Thury

Over komeet door Messier ontdekt.
(K. 280).
317. **21-12-1781** : Klinkenberg / Damen

Over nieuwe ster van **Hirschel**. K is zeer geporteerd voor opvatting van

Schulze lid van de Berlijnse Ac., die stelt dat deze ster : 'een comeet is die tot een vreemd zonnestelsel behoort, ..., en door [deze zon] op haare ons toegekeerde oppervlak verlicht wordt".
(K. 281).

318. **7-1-1782** : Hennert / Klinkenberg

[...]
(K. 282 [Brief per abuis nog gedateerd 1781]).
319. **11-1-1782** : Klinkenberg / Hennert

[...]
(K. 283).
320. **?-1-1782** : Klinkenberg / Cassini de Thury

[ongedateerd: antwoord op brief 17 dec 1781 (!)]
Over kometen en over identificatie van de nieuwe planeet als een hemellichaam waargenomen door Tycho Brahe, gevonden door K. in bibliotheek van de stadhouder. Noemt de naam URANUS ! (HJZ : De naam Uranus zou door **Bode** zijn gesuggereerd. [Kaiser, p. 67.])
(K. 284).
321. **25-1-1782** : Cassini de Thury / Klinkenberg

Acceptatie stuk voor de Mémoires.
(K. 285).
322. **31-1-1782** : Damen / Klinkenberg

[uit Parijs]. Berichten over **Cassini, Schulz, Briquet de la Vaux** [geniet geen krediet] , **Messier** [heeft ongeluk gehad] en **Lalande** . "Parijs is buitenkif de beste plaat in de waereld voor een liefhebber der wiskunde".
(K. 286).
323. **5-2-1782** : PUG / Klinkenberg

Aanbieding lidmaatschap.
(K. 287).
324. **22-2-1782** : Le Monnier / Klinkenberg

Bevestigt acceptatie van K's stuk voor de Mémoires étrangers.
Noemt de nieuwe planeet : "la nouvelle comete de M. Hirschel".
(K. 288).
325. **11-3-1782** : Klinkenberg / Cassini de Thury

Dankt voor acceptatie stuk; Over coördinaten van Leiden en K's bepaling daarvan in 1768. Uitvoerige bespreking methodes.
(K. 289).

326. **17-3-1782** : Klinkenberg / Hennert
Deelt observaties planeet mee.
(K. 290).
327. **4-4-1782** : Klinkenberg / Le Monnier
Dankt voor toegezonden observaties van de planeet.
(K. 291).
328. **3-9-1782** : Klinkenberg / Willem V.
Verzoek tot verkrijgen titel 'Astronomus'.
(K. 292).
329. **27-9-1782** : Schim / Klinkenberg
Over de nieuwe planeet. Verwijst naar boeken met oude waarnemingen in het bezit van **Hemsterhuis**.
(K. 293).
330. **31-10-1782** : Klinkenberg / Schim
Heeft boeken van **Hemsterhuis** inderdaad geraadpleegd.
(K. 294).
331. **9-11-1782** : Klinkenberg / Willem V.
verslagje.
(K. 295).
332. **7-12-1782** : Klinkenberg / Van der Heyden
Over vereisten tot het doen van sterrekundige waarnemingen op het observatorium. Heeft wrijving met de nieuwe '**castelein Groos**'.
(K. 296).
333. **8-6-1783** : Klinkenberg / Van der Heyden
Over onbelemmerde toegang observatorium, die K. geweigerd is. Moet sleutels om 10 uur s'avonds terug bezorgen. Kan daardoor zijn post nauwelijks 'executeren'. Had al 14 a 15 jaar de beschikking over de sleutels.
(K. 297).
334. **29-7-1783** : Klinkenberg / Willem V.
Over problemen m.b.t. de toegang tot het observatorium.
(K. 298).